

CheckMate

Europiečių įgalinimas tapti žiniasklaidos priemonių
naudojimą išmanančiais piliečiais

Kovos su dezinformacija ir skaitmeninės medijos raštingumo gerosios praktikos vadovas

Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga

Europiečių įgalinimas tapti žiniasklaidos priemonių naudojimą išmanančiais piliečiais

Erasmus + - KA2: Bendradarbiavimo partnerystės – suaugusiųjų srities

Projekto Nr. 2023-1-AT01-KA220-ADU-000155104

Kovos su dezinformacija ir skaitmeninės medijos raštingumo gerosios praktikos vadovas

**Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga**

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.

Turinys

Įvadas	6
1. Apie projektą	8
2. Metodika ir dokumento sandara	9
3. Įvadas į temą	10
• Dezinformacija ir klaidinga informacija	10
• Medijų raštingumas	11
4. Dezinformacijos, klaidingos informacijos ir žiniasklaidos raštingumo reiškinių visose šalyse partnerėse apžvalga	12
• Duomenys apie medijų raštingumą	12
• Dabartinės suaugusiųjų švietimo tendencijos ir metodikos	14
• Nacionaliniai epizodai, kaip dezinformacija ir melagingos naujienos neigiamai paveikė marginalizuotus asmenis	16
• Kliūtys ir galimybės	17
5. Teisinės bazės analizė	19
• 5.1. Konstitucinės ir teisės aktų nuostatos, ginančios žodžio laisvę, saviraiškos laisvę ir spaudos laisvę nacionaliniu lygiu	20
• 5.2. Institucijos / reguliavimo institucijos, atsakingos už televizijos, adijo ir internetinių platformų reguliavimą ir priežiūrą nacionaliniu lygiu	21
• 5.3. Įstatymai, gerinantys platformos skaidrumą	22
• 5.4. Įstatymai, konkrečiai susiję su dezinformacija ir klaidinga informacija	22
• 5.5. Bendroji baudžiamosios teisės sistema dėl šmeižto ir ar ji apima dezinformaciją ir klaidingą informaciją	23
• 5.6. Civilinės teisės sistema dėl šmeižto ir ar ji apima dezinformaciją ir klaidingą informaciją	24
• 5.7. Atitinkamos neprivalomosios teisės priemonės, priimtose nacionaliniu lygiu	24
• 5.8. Vykdomos naujos ir aktualios teisėkūros iniciatyvos / esamų teisės aktų pakeitimai	25

6. Tikslinės grupės poreikių apžvalga ir galimybių, kliūčių, poreikių ir rūpesčių analizė	26
● Fokus grupės	27
Dezinformacija ir klaidinga informacija	27
Požiūris į žiniasklaidą	28
Nuomonė ir patirtis - Socialiniai tinklai	28
Kompromisas: informacijos kokybė arba kiekis	29
Kritinis mąstymas ir analizė	29
Aktyvios priemonės ir švietimas	30
● Individualūs interviu	31
Suaugusiųjų švietimo teikėjai ir pedagogai	32
Skaitmeninimo ekspertai ir interneto kūrėjai	32
Vyniausybė arba vietos ar regioninės valdžios institucijos	33
Teisės ekspertai	34
Naujienu žiniasklaidos agentūros ir kanalai	35
Socialinės žiniasklaidos influenceriai	35
7. Gerosios praktikos analizė	36
● Šalių partnerių geriausios praktikos sąrašas	36
Mokymo programos	36
Įgūdžių ir kompetencijų sistema	38
Praktika arba metodikos, kuriomis siekiama sustiprinti esminio žiniasklaidos raštingumo įgūdžių įsisavinimą.	38
Politika	40
Inovatyvus technologinių atramų panaudojimas	40
● Pasirinkta geriausia praktika iš šalių, kurios neįtrauktos į partnerystę	42
● Gerosios praktikos analizės pagrindinių savybių apžvalga	44
8. Išvados ir pasiūlymai	46
9. Šaltiniai	48
● Internetiniai šaltiniai	49

Įvadas

Jūsų rankose gerosios praktikos vadovas „Kova su dezinformacija ir skaitmeninių medijų raštingumas“, kuris yra vienas iš pirmųjų Erasmus+ 2 pagrindinio veiksmo Bendradarbiavimo partnerystės suaugusiųjų švietimo srities projekto „CheckMate – Europiečių įgalinimas tapti žiniasklaidos priemonių naudojimą išmanančiais piliečiais“ rezultaty. Šis vadovas buvo sukurtas atlikus išsamų duomenų tyrimą, kuriame aptariami pagrindiniai medijų raštingumo klausimai dalyvaujančiose šalyse, ir poreikių analizė, parengta tiesiogiai bendraujant su pagrindinėmis suinteresuotosiomis šalimis. Šis tyrimas buvo atliktas dėl kiekvieno projekte dalyvaujančio partnerio atsidavimo ir indėlio.

Projekto partnerystę sudaro šios organizacijos:

- ✓ **BürgerInnen Forum Europa**
— Austrija
- ✓ **Neapolis University Pafos**
(NUP) — Kipras
- ✓ **Athens Lifelong Learning Institute**
— Graikija
- ✓ **Centro per lo Sviluppo Creativo**
„Danilo Dolci“ (CSC) — Italija
- ✓ **Syncnify** — Prancūzija
- ✓ **VšĮ Socialinių inovacijų centras**
(SIC) — Lietuva

1. Apie projektą

Pasaulinė problema, kaip kovoti su melagingų pranešimų ir informacijos, kenkiančios taikai, saugumui ir bendradarbiavimui, skleidimu, egzistuoja šimtus metų. Šiandien noras rasti šios problemos sprendimą išaugo kartu su žiniasklaidos įtakos augimu, sustiprėjusiu dėl socialinės žiniasklaidos vaidmens informuojant visuomenę. Nors tarpvyriausybinuose forumuose sklendo nemažai idėjų, kaip apriboti žalingą dezinformacijos poveikį, dezinformacijos internete ir už jo ribų paplitimas vis dar kelia grėsmę politinei nepriklausomybei, teritoriniam vientisumui ir visų piliečių saugumui. Be to, ištrindama ribas tarp melo ir tikrovės, dezinformacija mažina visuomenės pasitikėjimą kokybiška žurnalistika ir jos vaidmeniu demokratinėje visuomenėje. Net ir pirmosiomis COVID-19 pandemijos dienomis socialinė žiniasklaida buvo perpildyta įvairių istorijų, kuriose teigiama, kad aprašomi galimi stebuklingi šios ligos gydymo būdai. Dauguma šių istorijų buvo nepagrįstos, pagrįstos nuogirdomis, o kai kuriais atvejais iš tikrųjų su itin pavojingomis pasekmėmis bendruomenei. Šiais laikais kaip niekad akivaizdu, kad propaganda, dezinformacija ir melagingos naujienos gali supriešinti viešąją nuomonę, skatinti smurtinį ekstremizmą, neapykantą kurstančią kalbą ir galiausiai pakenkti demokratijai bei sumažinti pasitikėjimą demokratiniais procesais¹. „CheckMate“ projektas siekia didinti suinteresuotųjų šalių sąmoningumą, susvetimėjimą paversdamas konstruktyviu įsitraukimu, skatinant socialinį dialogą ir suteikiant galimybę ieškoti naujų bei novatoriškų sprendimų. Be to, „CheckMate“ apmokys bet kokios socialinės, amžiaus, religinės, ekonominės ir etninės kilmės suaugusiuosius, ypatingą dėmesį skiriant pažeidžiamoms ir atskirtoms grupėms, gebėti kritiškai filtruoti, tirti šaltinius, tikrinti turinį ir visą gautą informaciją suskirstyti į kategorijas, panaudojant kritinį mąstymą bei analitinius gebėjimus.

Tiksliau, „CheckMate“ projektu siekiama keturių pagrindinių tikslų:

- ✓ Kovoti su **dezinformacija** ir priartinti tarptautinę teisę prie Europos piliečių.
- ✓ **Stiprinti medijų raštingumą**, mokant dalyvius naujoviškų žiniasklaidos pranešimų vertinimo strategijų ir metodų.
- ✓ **Didinti suinteresuotųjų šalių informuotumą ir skatinti socialinį dialogą**, siekiant sukurti naujus dezinformacijos sprendimus ir siūlyti atitinkamas politikos rekomendacijas.
- ✓ Skatinti suinteresuotąsias šalis ir dalyvius naudoti pažangias **naujas technologijas** sprendžiant problemą

Norint pasiekti šiuos tikslus, projekto „CheckMate“ partneriai vykdys šias veiklas, kurios bus įgyvendinamos po dabartinio tyrimo etapo:

- ✓ Skaitmeninių informacinių sesijų ir seminarų, skirtų visuomenei ir kitomis suinteresuotosiomis šalimis rengimas siekiant didinti informuotumą ir naudojant naujoviškas metaversijos platformas pasieks daugiau nei 150 vartotojų 6 šalyse.
- ✓ Nuotolinio mokymo kurso ir žiniatinklio naršymo plėtinio kūrimas, siekiant sustiprinti kritinį medijų raštingumą.
- ✓ Metaverse tinklo platformos kūrimas, apimantis tokias funkcijas kaip pseudoportreto ir vietos pritaikymas, tinklo įrankiai, analizė, integracija su kitomis programomis.
- ✓ Politikos ir rekomendacijų ataskaitos, paremtos projekto įgyvendinimo patirtimi, kūrimas apie būdus, kaip kovoti su dezinformacija.

¹ Pasaulio ekonomikos forumas, Pasaulinė rizikos ataskaita 2024 m., 2024 m

2. Metodika ir dokumento sandara

Šis dokumentas yra gerosios praktikos vadovas, pagrįstas tyrimu, skirtu nuodugniai medijų raštingumo temos tyrimui naudojant dvejetainę perspektyvą ir holistinį požiūrį. Dvigubą perspektyvą atskleidžia atliekamo tyrimo dvilypis pobūdis: 1) pirmasis tyrimo etapas, pagrįstas norminiais dokumentais ir oficialiomis ataskaitomis; 2) o antrasis etapas grindžiamas tiesioginiu ryšiu su suinteresuotosiomis šalimis ir tikslinėmis grupėmis. Tokios tiriamosios veiklos rezultatas leido partnerystei sudaryti poreikių analizę, pagrįstą tiesioginiu kontaktu su potencialiais naudos gavėjais ir paremtą kompleksiniu požiūriu, kaip ir žiniasklaidos klausimas ir žiniasklaidos švietimo poreikis yra daugialypis daugeliu lygių. Tikslas buvo sukurti kuo išsamesnį vaizdą projekto tematika Taigi, makrotemos buvo pasirinktos taikant lyginamąjį metodą, kuris leido atsižvelgti į visas šalis partneres. Gerosios praktikos vadovo „Kova su dezinformacija ir skaitmeninės medijos raštingumas“ struktūra:

1. **Įvadas į temas ir nacionalinį kontekstą:** pirmoji dalis bus įvadas į temą, po kurios bus aprašomas dezinformacijos ir medijų raštingumo reiškinyje dalyvaujančiose šalyse. Šioje dalyje bus pristatomi statistiniai duomenys apie informacijos paiešką ir vartojimo įpročius, nurodant daugiausiai ažiotažą šalyse partnerėse sukėlusius melagingų naujienų atvejus.
2. **Nacionalinės teisinės bazės analizė:** Tada tema bus nagrinėjama iš institucinės ir teisinės bazės perspektyvos, ypač sutelkiant dėmesį į dabartinius reglamentus tiriamose šalyse; pusiausvyra tarp poreikio apsaugoti ir kontroliuoti melagingas naujienas bei žodžio laisvę; institucinės įstaigos, atsakingos už žiniasklaidos kontrolę ir piliečių apsaugą.
3. **Konsultacijos ir žmonių požiūris:** Šis skyrius bus skirtas pokalbių su nustatytomis suinteresuotosiomis šalimis rezultatams ir poreikių analizei iš tikslinių grupių su potencialiais naudos gavėjais. Ši tyrimo dalis buvo sudaryta iš bendrų klausimų rinkinio žiniasklaidos, socialinės žiniasklaidos suvokimo, kritinio mąstymo ir švietimo priemonių, į kurias reikia atsižvelgti, rinkinio.
4. **Gerosios praktikos analizė:** Šiame skyriuje pristatomos geriausios medijų raštingumo ugdymo projektų ar iniciatyvų praktikos. Skaitytojai galės apžvelgti visas 31 nustatytas gerąsias praktikas ir susidaryti supratimą apie tai, kas pastaraisiais metais buvo sėkmingai įgyvendinta šioje srityje.
5. **Išvados:** Išvados, kurios užbaigs pagrindinę šio vadovo dalį, bus apmąstymų rezultatas, atsižvelgiant į tai, kas buvo analizuojama pastaraisiais mėnesiais. Pateikiant kryžmines nuorodas į svarbiausius rezultatus ir svarstymus, susijusius su dalyvaujančiais ekspertais ir tyrėjais, dokumente bus pateiktos prasmingos ir naudingos išvados kuriant būsimą projekto „CheckMate“ turinį, taip pat pateikiamos kryptys, kaip kurti ir stiprinti švietimo politiką žiniasklaidos ir piliečių apsaugos srityje. Toliau bus pateikti priedai su visų gerųjų praktikų sąrašu, todėl bus suteikta galimybė pagilinti žinias apie konkrečią praktiką tiems skaitytojams, kurie domisi šia tema.

3. Įvadas į temą

TRUMPAI:

Dezinformacija atsiranda, kai netiksli informacija skleidžiama nesiekiant apgauti ar pakenkti, o dėl klaidingo aiškinimo, nesusipratimo ar žinių trūkumo.

Dezinformacija apima tyčinį ir apgalvotą melagingos ar klaidinančios informacijos skleidimą, siekiant manipuliuoti, apgauti arba paveikti viešąją nuomonę siekiant politinės, socialinės ar ekonominės naudos.

Dezinformacija gali sukelti painiavą ir nesusipratimą, ji pakerta pasitikėjimą informacija ir viešąja nuomone, o tai yra ypač žalinga dėl aiškaus manipuliacijų tikslo.

Medijų raštingumas apima kompetencijas ir įgūdžius, reikalingus sąmoningam ir savarankiškam tobulėjimui šiuolaikinėje skaitmeninėje, globalioje ir multimedijos aplinkoje. Žiniasklaidos raštingumas tapo ES švietimo darbotvarkių prioritetu, peraugęs į daugialypę koncepciją, apimančią kognityvinius, emocinius ir socialinius įgūdžius, leidžiančius kritiškai ir sąmoningai naršyti žiniasklaidos aplinkoje.

Dezinformacija ir klaidinga informacija

Dezinformacijos ir klaidingos informacijos aktualumas pabrėžiamas naujausiuose pranešimuose, ypač Pasaulio ekonomikos forumo pranešime, kad šie reiškiniai yra didžiausia pasaulinė grėsmė. Technologijų pažanga, ypač vartotojui patogus dirbtinis intelektas, palengvino melagingos informacijos ir „sintetinio“ turinio plitimą, paskatino vyriausybes priimti besikeičiančias taisykles, skirtas kovoti su šiomis grėsmėmis. Nepaisant to, iššūkių išlieka, įskaitant naujų nusikaltimų formų, tokių kaip netikra pornografija ir manipuliacijos vertybinių popierių rinka, atsiradimą. Be to, sudėtinga pusiausvyra tarp dezinformacijos prevencijos ir saviraiškos laisvės apsaugos kelia vyriausybės dilemą, o autoritariniai režimai gali pasinaudoti reguliavimo kontrole, siekdami pakenkti žmogaus teisėms. Nuolat plečiama žiniasklaida ir socialiniai tinklai dar labiau padidina problemos sudėtingumą, todėl reikalingi visapusiški institucijų švietimo, kontrolės ir apsaugos mechanizmai. Tokiame kontekste labai svarbu išaiškinti skirtumą tarp dezinformacijos ir klaidingos informacijos. Dezinformacija atsiranda tada, kai netiksli ar neteisinga informacija skleidžiama nesiekiant apgauti ar pakenkti, tačiau jos gavėjai ją suvokia kaip rimtą ir tikrovišką. Taip gali nutikti dėl įvairių priežasčių, tokių kaip: klaidingas aiškinimas, nesusipratimas ar žinių stoka. Kita vertus, dezinformacija apima tyčinį ir apgalvotą melagingos ar klaidinančios informacijos skleidimą, siekiant manipuliuoti, apgauti ar daryti įtaką viešajai nuomonei. Dezinformaciją skleidžiantys asmenys ar subjektai turi aiškų ketinimą įgyti politinio, socialinio ar ekonominio pranašumo. Dezinformacijos šaltiniai gali būti vyriausybės, politinės organizacijos, interesų grupės ar nevalstybiniai veikėjai, siekiantys paveikti viešąją nuomonę, kad ji pasiektų konkrečius tikslus. Nors dezinformacija gali sukelti painiavą ir nesusipratimus, ji yra ypač žalinga, nes kenkia pasitikėjimui informacija ir viešąja nuomone. Ir viena, ir kita gali turėti neigiamų pasekmių visuomenei ir demokratijai, tačiau dezinformacija paprastai laikoma žalingesne, nes ji organizuojama turint aiškų manipuliacijų tikslą².

² LibertiesEU, Misinformazione vs Disinformazione: definizione ed esempi, paimta iš www.liberties.eu/it/stories/misinformazione-vs-disinformazione/43752

Medijų raštingumas

Medijų raštingumas yra terminas, naudojamas apibūdinti kompetencijas ir įgūdžius, reikalingus sąmoningam ir savarankiškam tobulėjimui šioje naujoje komunikacinėje, skaitmeninėje, globalioje ir daugialypės terpės aplinkoje. Tai laikoma žiniasklaidos ugdymo proceso rezultatu. Tačiau ši sąvoka yra daugialypė ir egzistuoja kartu su kitais terminais, tokiais kaip audiovizualinis raštingumas, skaitmeninis raštingumas ir pan. Žiniasklaidos švietimą ir jo rezultatą – medijų raštingumą – pirmą kartą tarptautiniame kontekste aprašė ir apibrėžė UNESCO, kaip analizės proceso, prasidėjusio 1982 m. Griunvaldo konferencijoje ir besitęsiančio per kitus specialius renginius iki konferencijos Sevilijoje 2002 m. UNESCO savo darbe daugiausia dėmesio skiria tam, kas žinoma kaip žiniasklaidos švietimas, kuris yra tiesioginis žiniasklaidos raštingumo pirmtakas. Europoje 2000-ųjų pradžioje medijų švietimo terminas buvo vartojamas kartu su medijų raštingumu, siekiant įtraukti ir išplėsti skaitmeninį raštingumą bei sumažinti skaitmeninę atskirtį. Šį procesą palaikė Europos Taryba ir Europos Komisija, kurios 2006 ir 2007 m.m. rėmė ekspertų grupę žiniasklaidos raštingumo srityje ir pradėjo viešas konsultacijas šia tema. Darbą taip pat rėmė Europos žiniasklaidos chartija ir keletas viešosios žiniasklaidos reguliavimo institucijų³.

Nuo tada žiniasklaidos raštingumas nuolat buvo įtrauktas į Europos Sąjungos darbotvarkes ir pastaraisiais metais tapo švietimo srities prioritetu. Šiais laikais medijų raštingumo reikšmė išsiplėtė ir praturtėjo. Dabar tai yra daugiamačė koncepcija, kuri peržengia tik žiniasklaidos supratimą. Tai pažintinių, emocinių ir socialinių įgūdžių rinkinys, leidžiantis žmonėms kritiškai ir sąmoningai naršyti sudėtingoje žiniasklaidos aplinkoje. Tai apima gilų žiniasklaidos galios ir kontrolės dinamikos suvokimą⁴ bei ekonominių, politinių ir kultūrinių mechanizmų, turinčių įtakos žiniasklaidos turinio gamybai, platinimui ir naudojimuisi, supratimą. Tai apima ne tik aiškaus žiniasklaidos pranešimų turinio analizę, bet ir numanomų, praleidimų ir paslėptų perspektyvų tyrimą. Svarbu pripažinti, kad žiniasklaida yra ne tik neutralios informacijos priemonė, ji aktyviai atspindi bei įtakoja visuomenėje esančias ideologijas, socialines normas ir galios santykius. Šiuo požiūriu medijų raštingumas skatina aktyvų ir atsakingą dalyvavimą žiniasklaidos veikloje. Tai reiškia galimybę kurti ir dalytis turiniu, kuris atitinka etikos principus ir skatina konstruktyvų bei įtraukų dialogą. Skaitmeniniame amžiuje ribos tarp senosios ir naujosios žiniasklaidos vis labiau nyksta, todėl reikia išsilavinimo, gebančio naršyti šiuose sudėtinguose žiniasklaidos kontekstuose⁵.

Iš esmės tai yra nuolatinis mokymosi ir apmąstymų procesas, reikalaujantis nuolatinio įsipareigojimo mesti iššūkį dominuojantiems žiniasklaidos naratyvams ir skatinti įtraukesnį, teisingesnį ir demokratiškesnį bendravimą.

3 Pérez Tornero José Manuel, Nauja žiniasklaidos raštingumo koncepcija, naujas požiūris, 2008 m. sausio mėn., Švedija: Tarptautinis vaikų, jaunimo ir žiniasklaidos informacijos centras.

4 Hobbs R. Media Literacy Foundations, Rod Ailendo universitetas, 2019 m

5 Ten pat.

4. Dezinformacijos, klaidingos informacijos ir žiniasklaidos raštingumo reiškinių visose šalyse partnerėse apžvalga

Duomenys apie medijų raštingumą

TRUMPAI:

- **Prancūzija:** Įsišaknijusi medijų raštingumo tradicija, pagrįsta kritiniu pilietiškumu. Daugiau nei 90 % Prancūzijos didmiesčių gyventojų yra prisijungę prie interneto, o tai rodo didelį skaitmeninio raštingumo lygį.
- **Italija:** Dideli medijų raštingumo iššūkiai ir didesnis skaitmeninių platformų naudojimas naujienoms skelbti. Italija yra viena iš Europos šalių, kurioje pirmąjį 2023 m. pusmetį iš „Facebook“ ir „Instagram“ buvo pašalinta daugiausiai turinio, o tai rodo didelį dezinformacijos internete poveikį.
- **Graikija:** Pastaraisiais metais pastebėtas bendras pagerėjimas, o tai rodo pažangą vejantis kitas Europos valstybes. Puikūs rodikliai jauniausiame demografiniame segmente: net 88 % 16–24 metų amžiaus asmenų turi pagrindinius skaitmeninius įgūdžius.
- **Kipras:** Žemiau už Europos vidurkį pagal pagrindinius skaitmeninius įgūdžius, aukštesnius skaitmeninius įgūdžius ir pagrindinius skaitmeninio turinio kūrimo įgūdžius. Pagal medijų raštingumą Kipras Europos regione užėmė 25 vietą iš 35 šalių.
- **Austrija:** Nemažai suaugusių piliečių turi vidutinius arba geresnius skaitmeninius įgūdžius, tačiau gebėjimas atskirti dezinformaciją yra iššūkis. Laikas, praleistas naudojant žiniasklaidą, sumažėjo daugelyje kategorijų 2022 m., palyginti su praėjusiais metais.
- **Lietuva:** Susiduria su iššūkiais gerinant gyventojų medijų raštingumą, kurio lygis palyginti žemas, palyginti su Europos vidurkiu. Pagal DESI indeksą Lietuva pagal medijų raštingumą yra žemiau Europos vidurkio. *pean average in terms of Medijų raštingumas according to the DESI Index.*

Nagrinėjamas kontekstas, projekto šalyse partnerėse atskleidžia įvairius aspektus, kai žmonės turi daugiau ar mažiau skaitmeninio ir medijų raštingumo įgūdžių. Bendras rūpestis yra apie tai, kaip piliečiai gali susidoroti su didėjančia klaidingos informacijos / dezinformacijos grėsme.

Prancūzijoje žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumas turi stiprias tradicijas, kurių pagrindas yra kritinio mąstymo vaidmuo pilietiškumo srityje. Remiantis Prancūzijos Respublikos skaitmeninės visuomenės laboratorijos 2022 m. ataskaita, daugiau nei 90 % Prancūzijos didmiesčių gyventojų yra prisijungę prie interneto, o tai rodo didelį skaitmeninio raštingumo lygį. Šis didelis ryšio lygis rodo, kad visuomenė vis labiau panirsta į skaitmeninį amžių. Tačiau, remiantis Reuters Institute 2022 m. skaitmeninių naujienų ataskaita, 69 % prancūzų interneto naujienas peržiūri kas savaitę. Be to, 40 % žmonių skaito naujienas iš socialinės žiniasklaidos, o tai rodo, kad pagrindinis dezinformacijos šaltinis yra internetas⁶.

Kalbant apie **Italiją**, medijų raštingumas susiduria su dideliais iššūkiais, nepaisant to, kad naujienoms gauti vis dažniau naudojamos skaitmeninės platformos. Ryšių garantijų tarnybos (AGCOM) duomenimis, 2020 m. tūkstančiai piliečių pirmenybę teikia internetui ir socialinei žiniasklaidai, kad galėtų sužinoti naujausią informaciją, o tai rodo reikšmingus vartojimo įpročių pokyčius, palyginti su ankstesnėmis kartomis⁷. Italija taip pat išsiskiria kaip viena iš Europos šalių, kurioje 2023 m. pirmąjį pusmetį iš „Facebook“ ir „Instagram“ buvo pašalinta daugiausiai turinio – daugiau nei 45 000 turinio iš „Facebook“ ir 1 900 iš „Instagram“, kaip nurodyta 2023 m. Metos ataskaitoje. Nepaisant to, televizija vis dar išlieka pagrindiniu informacijos šaltiniu, nors vis dažniau kritikuojama jos kokybė ir patikimumas – 71,8 % žmonių išsako neigiamą nuomonę apie jos patikimumą, rodo Centro Studi Investimenti Sociali duomenys⁸.

Graikija pagal 2022 m. skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksą (DESI) užima 25 vietą iš 27 ES valstybių narių, tačiau pastaraisiais metais padėtis čia žymiai pagerėjo, o tai rodo pažangą. Skaitmeninių viešųjų paslaugų srityje Graikijoje padaugėjo aktyvių e. vyriausybės paslaugų vartotojų, o didelė jos gyventojų dalis turi pagrindinių skaitmeninių įgūdžių: 52 % asmenų nuo 16 iki 74 metų turi pagrindinius skaitmeninius įgūdžius, tai atitinka 54 % ES vidurkį, teigiama toje pačioje DESI ataskaitoje⁹. Graikija išsiskiria jauniausiame demografiniame segmente – 88 % 16–24 metų amžiaus asmenų turi pagrindinių skaitmeninių įgūdžių, o tai viršija ES vidurkį – 71 %.

Remiantis DESI indeksu, **Kipras** užima 20 vietą ES ir yra žemiau vidurkio pagal pagrindinių skaitmeninių įgūdžių, aukštesnių skaitmeninių įgūdžių ir pagrindinių skaitmeninio turinio kūrimo įgūdžių vertinimą. Be to, miestuose gyvenantys suaugusieji Kipre turi didesnį procentą aukštesnių skaitmeninių įgūdžių (25,56 %) nei gyvenantys miestuose ir priemiesčiuose (13,89 %) ir kaimo vietovėse (15,42 %). Atviros visuomenės instituto Europos politikos iniciatyvos žiniasklaidos raštingumo indeksas-Sophia skiria 25 vietą Kiprui iš 35 Europos regiono šalių. Indeksas įvertina atsparumo melagingoms naujienoms potencialą ir naudoja žiniasklaidos laisvės, švietimo ir pasitikėjimo žmonėmis rodiklius. Austrijoje nemaža dalis suaugusių piliečių turi vidutinius arba geresnius skaitmeninius įgūdžius, tačiau naujais tyrimais rodo, kad daugelis suaugusiųjų stengiasi atskirti klaidingą informaciją nuo tikslios informacijos, ypač kalbant apie socialinę žiniasklaidą (Biringer, 2023). Trečiąjį 2022 m. ketvirtį austrai nuo 16 iki 64 metų vidutiniškai per dieną internete praleisdavo 5 valandas ir 22 minutes, įskaitant daugiau nei 1,5 valandos socialiniuose tinkluose. Laikas, praleistas naudojant medijas, sumažėjo daugelyje kategorijų 2022 m., palyginti su praėjusiais metais. Apskritai, Austrijos vertės daugelyje kategorijų buvo mažesnės už pasaulio vidurkį¹⁰.

Galiausiai **Lietuva** susiduria su iššūkiais gerinant gyventojų medijų raštingumą. 2020 metais atliktų tyrimų duomenimis, nepaisant nuolatinių pastangų, medijų raštingumo lygis išlieka gana žemas – fiksuojamas tik 37,8 balo, kaip nurodyta 2017 metų „Spinter“ atliktame tyrime. Be to, DESI indeksas taip pat patvirtina, kad pagal žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumą Lietuva yra žemiau Europos vidurkio¹¹.

6 Viard-Guillot L., 82% interneto vartotojų savo asmens duomenis saugojo internete, 2022 m.

7 Agicom, L'informazione alla prova dei giovani, servizio economico-statistico, 2020

8 Censis, 18° Rapporto sulla comunicazione, I media della crisi, Roma, 2022

9 Europos Komisija (2022), Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas (DESI) 2022, Graikija

10 Statista.de, Tägliche Nutzungsdauer verschiedener Medien in Österreich in den Jahren 2021 ir 2022 m.

11 Europos Komisija (2022), Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas (DESI) 2020, Lietuva

> Dabartinės suaugusiųjų švietimo tendencijos ir metodikos

TRUMPAI:

- **Prancūzija:** Vyriausybė, universitetai ir NVO bendradarbiauja vykdydamos medijų raštingumo iniciatyvas, įskaitant švietimo programas ir faktų tikrinimo išteklius.
- **Italija:** Nacionalinės skaitmeninių įgūdžių strategijos ir Skaitmeninės Respublikos fondo tikslas – didinti skaitmeninį raštingumą ir remti visuomeninio transliuotojo RAI inicijuojamas žiniasklaidos švietimo pastangas.
- **Austrija:** Transliavimo ir telekomunikacijų reguliavimo institucija ir NVO, pvz., „Safe-rinternet.at“, skatina medijų raštingumą ir kovoja su dezinformacija pasitelkiant mokymus ir išteklius.
- **Kipras ir Graikija:** MedDMO ir Fact Check Cyprus vadovauja pastangoms paneigti melagingas naujienas ir skatinti medijų raštingumą, remiami akademinėse institucijose, tokių kaip Kipro technologijos universitetas.
- **Lietuva:** Tokios strateginės iniciatyvos kaip „Lietuva 2030“ yra orientuotos į medijų raštingumo integravimą į švietimą ir atsakingo žiniasklaidos vartojimo skatinimą, o universitetai atlieka pagrindinį vaidmenį mokslinių tyrimų ir švietimo srityse.

Tarp visų šalių, dalyvaujančių tyrimuose, nacionalinės vyriausybės, universitetai ir trečiojo sektoriaus asociacijos yra pagrindiniai medijų raštingumo iniciatyvų ir projektų kūrimo ir plėtros varikliai. **Prancūzijoje** buvo pradėtos kelios programos ir iniciatyvos, kuriomis siekiama kovoti su dezinformacija internete ir skatinti medijų raštingumą. Žiniasklaidos ir informacinio švietimo centras (CLEMI) atlieka pagrindinį vaidmenį kuriant švietimo programas ir integruojant medijų raštingumą į mokymo programas¹².

Šį centrą remia Kultūros ministerija, kuri savo lėšomis taip pat remia daugybę vietos žiniasklaidos priemonių organizuojant švietėjišką veiklą. Pavyzdžiui, „France Info“ sukūrė „Ateliers de l'Info“, kad paskatintų kritiškai mąstyti apie naujienas, o nacionalinėmis iniciatyvomis, tokiomis kaip „Valeurs de la République“, siekiama skatinti etišką elgesį internete¹³. AFP (Agence France-Presse) teikia išteklius ir organizuoja mokymus apie faktų tikrinimą, o CLEMI į savo kursus įtraukia klaidinančio turinio pavyzdžių. Tuo pačiu metu prestižinės akademinės institucijos, tokios kaip Sciences Po Paris, siūlo specialius žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo kursus suaugusiems, suteikiančius galimybę tobulinti kritinio mąstymo įgūdžius ir informacijos vertinimą. NVO, pvz., EU Disinfo Lab, aktyviai prisideda prie kovos su dezinformacija teikdamos internetinius išteklius, organizuodamos internetinius seminarus ir mokomuosius seminarus, skirtus informuoti apie melagingų naujienų atpažinimą ir kovą su jomis¹⁴. Galiausiai „France Médias Monde“, vienijanti tarptautinius televizijos ir radijo kanalus France 24, RFI ir Monte Carlo Doualiya, atlieka svarbų vaidmenį kovojant su dezinformacija, siūlydama reguliarias melagingos informacijos transliavimo laidas, leidžiančias dalyviams gauti išsamesnės informacijos bei žinių apie žurnalistinę praktiką¹⁵.

12 Kultūros ministerija, žiniasklaidos mobilizacija žiniasklaidos ir informacinio raštingumo labui. 2023 m

13 Les Ateliers de l'info. 2023 m., paimta iš <https://www.PrancūzijaTvinfo.fr/replay-radio/emissions-podcasts.html>

14 EU Disinfo Lab, 2023, paimta iš <https://www.disinfo.eu>

15 Kultūros ministerija, žiniasklaidos mobilizacija žiniasklaidos ir informacinio raštingumo labui. 2023 m.

Italijos vyriausybei skaitmeninio raštingumo poreikis tebėra svarbus politinės darbotvarkės klausimas. Skaitmeninė darbotvarkė, kurioje nustatyti tikslai iki 2020 m., buvo parengta remiantis Skaitmeniniais tikslais 2030 m. ir Skaitmeninio švietimo veiksmų planu 2021–2027 m. Vykdydama Nacionalinę skaitmeninių įgūdžių strategiją, vyriausybė įsteigė naują fondą („Skaitmeninės Respublikos fondas“), kad skatintų iniciatyvas didinti skaitmeninių įgūdžių lygį. Italija taip pat pradėjo išsamią Nacionalinę skaitmeninių įgūdžių strategiją, įgyvendintą pagal 2020 m. gruodžio mėn. priimtą veiksmų planą. Dokumente nurodyta 111 iniciatyvų ir nustatyti tikslai, kuriuos reikia pasiekti iki 2025 m., įskaitant 70 % gyventojų aprūpinimą pagrindiniais skaitmeniniais įgūdžiais, laikantis 2020 m. 2030 m. skaitmeninio dešimtmečio tikslo. Italijos visuomeninė televizija (RAI) yra pagrindinė nacionalinės žiniasklaidos raštingumo ir žiniasklaidos švietimo politikos veikėja, taip pat pagrindinė kelių iniciatyvų rėmėja ir atlieka informacijos kokybės tyrimų, kontrolės ir stebėjimo vaidmenį¹⁶.

Jau 2000-ųjų pradžioje **Austrijoje** buvo įsteigtos institucijos ir organizacijos, sprendžiančios melagingų naujienų problemą, nes išryškėjo ir nuolat didėja dezinformacijos ir informacijos klastojimo problema. Pastaraisiais metais institucijos, kovojančios su šiuo plitimu ir skatinančios sąmoningumą, Austrijos visuomenei tapo itin svarbios nei bet kada anksčiau. Transliavimo ir telekomunikacijų reguliavimo institucija (RTR) yra viena iš tokių institucijų ir buvo iniciatyvų, skatinančių žiniasklaidos raštingumą ir kovą su dezinformacija, iniciatorė. Ši Austrijos reguliavimo institucija buvo sukurta siekiant stebėti ir užtikrinti, kad būtų laikomasi atitinkamų įstatymų ir taisyklių transliavimo ir telekomunikacijų srityje. Be to, svarbų vaidmenį atlieka NVO ir pilietinės visuomenės organizacijos, pavyzdžiui, asociacija „*Saferinternet.at*“. Ši organizacija siekia skatinti tėvus, mokytojus ir jaunimą įgyti įgūdžių saugaus interneto naudojimo ir žiniasklaidos raštingumo didinimo srityje¹⁷. Siūlomi mokymai, medžiaga ir ištekliai, skirti supažindinti interneto vartotojus su interneto pasaulio iššūkiais ir padėti jiems atpažinti dezinformaciją bei melagingą informaciją ir jų ieškoti internete¹⁸. Mokslinių tyrimų institutai ir universitetai, tokie kaip Vienos universitetas, Klagenfurto Alpen-Adria universitetas ir Zalcburgo universitetas atlieka reikšmingą vaidmenį nagrinėjant šią temą.

Persikėlus į Viduržemio jūrą, buvo arba vykdomi keli finansuojami projektai, susiję su dezinformacija, kartu su MedDMO, Viduržemio jūros regiono skaitmeninės žiniasklaidos observatorija. Tai susiję su melagingomis naujienomis rytinėje Viduržemio jūros regiono dalyje, įskaitant Maltą, **Graikiją ir Kiprą**, ir į projektą įtraukiamos įvairios akademinės institucijos ir faktus tikrinančios organizacijos. MedMo taip pat finansuoja faktus tikrinančias organizacijas Graikijoje („*Hellenic Hoaxes*“) ir Kipre („*Fact Check Cyprus*“), siekiant paneigti internete sklindančias melagingas naujienas. Be MedDMO, Kipro technologijos universitete (CUT) taip pat buvo įgyvendinti keli kiti projektai. Pavyzdžiui, Komunikacijos ir interneto studijų katedra siūlė žurnalistams ir žurnalistikos studentams skirtus seminarus apie skaitmeninę žurnalistiką, reikalingą dezinformacijai spręsti. Galiausiai CUT neseniai buvo įkurtas Kovos su dezinformacija centras kaip „*Fact Check Cyprus*“ grupės ir Socialinio skaičiavimo skyriaus koalicija. Centras siekia skatinti žiniasklaidos raštingumą visuomenėje ir universitete bei atskleisti netikras naujienas Kipro elektroninėje erdvėje.

Kalbant apie **Lietuvą**, per pastarąjį dešimtmetį išaugo domėjimasis medijų raštingumu, padaugėjo iniciatyvų ir šioje srityje dalyvaujančių žmonių. 2012 m. Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino pažangos strategiją „Lietuva 2030“, numatančią tvarios informacinės visuomenės, skatinančios pilietiškai atsakingą žiniasklaidą ir ugdančios visuomenę kritiškai vertinti informaciją viešojoje erdvėje, kūrimą, ją analizuojant ir vertinant. Šis tikslas taip pat apima medijų raštingumo integravimą į visas švietimo programas ir spaudos laisvės gerbimą, taip pat žiniasklaidos savireguliacijos procesų skatinimą. Atsparumas informacinėms grėsmėms ir medijų raštingumo įgūdžių ugdymas yra strateginės visuomenės informavimo politikos kryptys Lietuvoje. Iš tiesų, valstybės institucijos ir NVO ieško būdų, kaip skatinti medijų raštingumo įgūdžių ugdymą. 2019-2020 metais Europos Tarybos atlikto tyrimo duomenimis, buvo išskirti 34 skirtingi suinteresuotieji subjektai, kurie Lietuvoje vykdė 43 iniciatyvas, kurias daugiausia organizavo nevyriausybines organizacijos, valstybės institucijos, kultūros institucijos, ypač bibliotekos. Lietuvos universitetai, tokie kaip Vilniaus universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas ir Kauno technologijos universitetas, atlieka pagrindinį vaidmenį vykdam mokslinius tyrimus ir šviečiant apie medijų raštingumą.

16 Aroldi P. ir kt., Media Literacy Versus Fake News. Patirtis ir geroji praktika Italijoje, 2022 m.

17 RTR.at (2023a), Medienkompetenz – Schlüssel „Bildung“ als gesamtgesellschaftliche Aufgabe, 2023 m.

18 Saferinternet.at, Das Internet sicher nutzen, 2023 m., paimta iš <https://www.saferinternet.at/>

> Nacionaliniai epizodai, kaip dezinformacija ir melagingos naujienos neigiamai paveikė marginalizuotus asmenis

TRUMPAI:

Dezinformacija ir melagingos naujienos yra plačiai paplitusi, nukreipta į bendras problemas įvairiose šalyse ir didina socialinį susiskaldymą.

Geopolitinės krizės, tarptautiniai konfliktai ir socialinės problemos sudaro palankią dirvą dezinformacijos sklaidai, kaip matyti per karą Ukrainoje ir „Geltonųjų liemenių“ protestus Prancūzijoje. COVID-19 pandemija paskatino precedento neturintį dezinformacijos plitimą visame pasaulyje, pakirtusį pasitikėjimą visuomenės sveikatos priemonėmis ir įtampą augimą.

Šiame skyriuje bus trumpai pristatyti keli ryškūs dezinformacijos ir melagingos informacijos atvejai. Pagrindiniai dezinformacijos taikiniai yra įprasti beveik visose šalyse. Iš tiesų, galima atsekti daugybę problemų, kuriose žiniasklaidos vaidmuo suvaidino itin svarbų vaidmenį, o socialinis susiskaldymas išaugo ne tik dalyvaujančiose šalyse, bet ir visame Vakarų pasaulyje. Geopolitinės krizės ir tarptautiniai konfliktai dažnai tampa palankia dirva dezinformacijos sklaidai. Akivaizdus pavyzdys išryškėjo per karą Ukrainoje, kai **Prancūzija** atskleidė didžiulę Rusijos dezinformacijos kampaniją. Paskelbdama melagingas naujienas, užmaskuotas kaip autoritetingi šaltiniai, Maskva surengė „hibridinį karą“, kuris pakenkė informacijos aiškumui ir kurstė netikrumą tarptautiniu mastu.¹⁹ Socialinės problemos ir protesto judėjimai taip pat dažnai yra informacijos iškraipymo ir manipuliavimo objektas. Per „Geltonųjų liemenių“ protestus Prancūzijoje dezinformacija socialiniuose tinkluose padidino įtampą ir sukėlė nesantaiką visuomenėje²⁰. Panašiai kaip LGBTQ+ bendruomenės buvo melagingų teiginių ir neapykantos kampanijų taikiniais, kurstant žalingus išankstinius nusistatymus ir kenkiant socialinei sanglaudai²¹. Dėl COVID-19 pandemijos visame pasaulyje išplito precedento neturinti dezinformacija. **Italijoje** klaidinga koreliacija tarp 5G ryšio ir viruso plitimo sukėlė nepagrįstų baimių, pakirto pasitikėjimą prevencijos ir skiepijimo priemonėmis²². **Austrijoje** kaip ir Italijoje bei kitur, sąmokso teorijos apie viruso kilmę ir pandemijos valdymą pakurstė informacinį chaosą, sukėlusį grėsmę sveikatos priežiūros institucijų patikimumui. Atstumtos bendruomenės dažnai yra ypač pažeidžiamos dezinformacijos. **Kipre** dezinformacijos epizodai buvo nukreipti į tokias grupes kaip LGBTQ+ bendruomenė ir imigrantai sukeliant įtampą ir konfliktus. Melaginga informacija apie neigiamą požiūrį į įsivaikinimo galimybę tos pačios lyties poroms sukėlė daugybę išankstinių nusistatymų. Be to, melagingų naujienų apie imigrantus plitimas sukėlė beatodairiškus ekstremistinių grupuočių išpuolius, keliančius pavojų labiausiai pažeidžiamų asmenų saugumui. Atsižvelgiant į šiuos iššūkius, būtina skatinti medijų raštingumą ir kritinį mąstymą visuose visuomenės sluoksniuose.

19 France 24, Prancūzija teigia atskleidžianti didelę Rusijos dezinformacijos kampaniją, 2023 m., Gauta iš <https://www.france24.com/en/live-news/20230613-france-says-uncovered-major-disinformation-campaign-by-russia>

20 Vinocur, N., Geltonosios liemenės „netikros naujienos“ pasidalintos milijonus kartų „Facebook“, 2019 m., Gauta iš <https://www.politico.eu/article/yellow-jacket-protest-fake-news-shared-millions-of-times-on-facebook-study>

21 Abreu, CM de., Tiesa ar netikras – Paryžius: skaitmeninio menininko pasididžiavimo mėnesio kūrimas išprovokuoja netikras naujienas ir homofobiją „Twitter“, 2023 m.

22 Ravazzani P., Scarfi MR, Zeni O. 5G nesiskirianti technologija COVID-19, 2020 m.

> Kliūtys ir galimybės

TRUMPAI:

Kliūtys: Socialinis susiskaldymas ir skaitmeninių įgūdžių skirtumai kelia didelius iššūkius medijų raštingumo ugdymui, skatina dezinformacijos plitimą ir nepasitikėjimą žiniasklaida. Socialinės žiniasklaidos algoritmų suformuotos “aido kameros” iškreipia suvokimą ir trukdo medijų raštingumo ugdymo pastangoms, didindamos socialinę poliarizaciją.

Galimybės: žiniasklaidos švietimas kyla dėl ES iniciatyvų, nuotolinio mokymosi išplėtimo COVID-19 pandemijos metu ir didesnio suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimo. Dirbtinis intelektas turi potencialą faktų tikrinimo, demaskavimo ir švietimo programose, būdamas daug žadančiu sąjungininku kovoje su dezinformacija.

Prieš pereinant prie teisinių ir institucinių aspektų, svarbu sutelkti dėmesį į pagrindines kliūtis ir galimybes medijų raštingumo ir informacijos srityje atitinkamose šalyse. Pirma, pagrindiniai sunkumai kyla dėl ryškaus mūsų visuomenių socialinio susiskaldymo ir dėl to plačiai paplitusių skaitmeninių įgūdžių skirtumų. Socialinis ekonominis ir kultūrinis susiskaldymas atskiria tam tikras gyventojų grupes nuo švietimo ir informacinių procesų. Skaitmeninė atskirtis ir galimybės naudotis skaitmeniniu švietimu tebėra problema, kurias reikia visapusiškai spręsti socialinėje sistemoje²³. Tai skatina dezinformacijos plitimą, taip pat platų nepasitikėjimą žiniasklaida ir politinę klasę bei didina socialinę įtampą. Šiame kontekste taip pat reikėtų atsižvelgti į kalbos barjerus, kurių vis dažniau pasitaiko mūsų daugiatautėse šalyse, ir kartų skirtumus, kurie sukuria didelę žiniasklaidos naudojimo ir sąmoningumo įpročių asimetriją: naujoms kartoms, gimusioms jau labai skaitmenizuotoje ir tarpusavyje susijusioje aplinkoje, natūralu, kad geriau pažinti ir suvokti naujų medijų ir skaitmeninės informacijos naudojimą.

Suaugusieji, priešingai, beveik staiga atsidūrę pasikeitusiame pasaulyje, turi dėti daugiau pastangų, kad prisitaikytų prie skaitmeninės kalbos. Tai nereiškia, kad jaunimui nereikia edukacijų, skirtų medijų raštingumui. Atvirkščiai, iškyla poreikis diferencijuoti švietimo pasiūlymus ir nukreipti juos į klausimus, labiau tinkančius tikslinės auditorijos tipui. Kita reikšminga kliūtis medijų raštingumo ugdymo kelių plėtrai yra endogeninė terpė pačiame žiniasklaidos pasaulyje. Kasdien kuriamos ir skleidžiamos informacijos lavina stipriai iškreipia žmonių pasaulio suvokimą ir tiesiogiai prisideda prie socialinės poliarizacijos. Viena iš pagrindinių šio reiškinio priežasčių slypi pačios terpės prigimtyje. Tokie informaciniai kanalai, kaip plačiausiai naudojami socialiniai tinklai Twitter, Facebook ir Instagram bei kiti, reaguoja į rinkos logiką ir vartotojų pasitenkinimą. Taigi, jie kuria savo algoritmus remdamiesi ne nešališkumu ir teisingu informacijos paskirstymu, o tuo, ką vartotojas nori skaityti ir pamatyti. Tai sukelia reiškinius, dabar žinomus kaip Echo Chambers, kurie padidina buvimo burbulo viduje suvokimą²⁴. Tik pastaraisiais metais pagrindinės socialinės platformos suaktyvina faktų tikrinimo ir smurtinės kalbos stebėjimo mechanizmus. Kaip dar vieną kliūtį galima įvardinti valstybės reguliavimo institucijų vangumą prisitaikyti prie nuolat kintančios situacijos. Tradicinėje švietimo sistemoje žiniasklaidos švietimas vis dar yra retas dalykas ir nėra įtrauktas į mokymo programas. Tuo pačiu metu vis dar diskutuojama apie teises apsaugas nuo dezinformacijos priemonės ir ar jos prieštarauja teisės į žodį ir laisvos minties apsaugos poreikiui. Be to, dažnai tradicinės žiniasklaidos stebėseną prižiūrinčios valdžios institucijos neturi galios interneto pasaulyje, todėl susidaro nemažos reguliavimo spragos. Teisiniai aspektai bus nagrinėjami kitame vadovo skyriuje.

23 <https://www.agendadigitale.eu/infrastrutture/il-digital-divide-culturale-e-una-nuova-discriminazione-sociale/>

24 <https://edu.gcfglobal.org/en/digital-media-literacy/what-is-an-echo-chamber/1/>

Kita vertus, medijų raštingumo edukacijos srityje atsiranda keletas galimybių. Pagrindinė galimybė yra būtent Europos Sąjunga, kuri skatina nacionalines vyriausybes daugiau dėmesio skirti šiam klausimui. Remiantis ES direktyvomis kuriami nacionaliniai veiksmų planai, kurie suteikia šiai problemai naują impulsą finansuodami švietimo ir dezinformacijos pažabojimus skirtus projektus. Kita galimybė atsiranda dėl katastrofiškiausio pastarųjų metų pasaulinio įvykio – COVID-19 pandemijos. Poreikis išlaikyti darbą ir švietimą COVID-19 ekstremalios situacijos metu, greitai išplito nuotolinio mokymosi ir darbo praktikos, įveikiant fizinius sunkumus. Tokiu būdu mokymas tampa lengvesnis, ypač suaugusiems, darbuotojams, pažeidžiamų socialinių grupių asmenims ir tiems, kurie turi kalbos ir judėjimo sunkumų²⁵.

Galimybė atsiranda dėl didėjančio pilietinės visuomenės, akademinės bendruomenės, žiniasklaidos organizacijų ir technologijų įmonių bendradarbiavimo. Platesnis suvokimas apie žiniasklaidą ir jos galią gali paskatinti veiksmingesnes kovos su dezinformacija strategijas. Galiausiai, svarbu nepamiršti dviprasmiškumo, kurį sukelia dirbtinio intelekto – technologijos, kuri vis sudėtingesnė, bet ir prieinamesnė – reiškinys. Šiais laikais pagrindinis iššūkis yra rizika, susijusi su intelektinės nuosavybės teisių apsauga ir melagingų naujienų sklaida. Tačiau būtų svarbu daugiau ištirti AI potencialą kovojant su dezinformacija. Kadangi dabar dirbtinis intelektas per labai trumpą laiką gali apdoroti ir analizuoti didžiulį duomenų kiekį, jis gali rasti taikomųjų programų tikrinimo, demaskavimo ir švietimo srityse ir gali būti stiprus sąjungininkas šiame procese.

25 <https://www.wired.it/attualita/politica/2020/11/11/pandemia-lato-positivo-cose-importanti/>

5. Teisinės bazės analizė

TRUMPAI:

Visos dalyvaujančios šalys teikia pirmenybę žodžio ir spaudos laisvei, tačiau yra skirtumų dėl apsaugos ir teisinių apribojimų.

Nors kiekviena šalis turi savitą žiniasklaidos priežiūros reguliavimo sistemą, yra bendri tikslai – užtikrinti žodžio laisvę, laikytis etikos standartų ir apsaugoti viešąjį interesą. Tokie iššūkiai kaip internetinio turinio reguliavimas ir nepriklausomumo užtikrinimas išlieka svarbūs visose jurisdikcijose.

Skaidrumo įstatymai vaidina labai svarbų vaidmenį skatinant visuomenės informavimą ir užtikrinant atskaitomybę žiniasklaidos aplinkoje. Nors kiekviena šalis susiduria su savo unikaliais iššūkiais, įsipareigojimas siekti skaidrumo išlieka.

Daugumoje šalių nėra specialių įstatymų, reglamentuojančių dezinformaciją ir melagingas naujienas; kiekviena šalis savo teisinėje sistemoje dezinformaciją ir melagingas naujienas traktuoja skirtingai.

Visos šešios šalys baudžiamąją teisę naudoja kaip priemonę kovoti su tikrovės neatitinkančios informacijos skleidimu, nors konkrečios sąlygos skiriasi.

Savanoriški elgesio kodeksai ir savireguliacijos mechanizmai prisideda prie pasitikėjimo žiniasklaidos institucijomis skatinimo ir žurnalistinio sąžiningumo apsaugos. Tačiau jų veiksmingumas priklauso nuo žiniasklaidos organizacijų ir profesionalų įsipareigojimo laikytis neprivalomų teisės normų.

Toliau pateikiamoje analizėje nagrinėjama teisinė ir reguliavimo sistema Austrijoje, Kipre, Prancūzijoje, Graikijoje, Italijoje ir Lietuvoje dėl žodžio laisvės, saviraiškos laisvės, spaudos laisvės, žiniasklaidos skaidrumo ir kovos su dezinformacija, įskaitant nusikalstamas veikas ir Civilinę teisę. Nors tyrimo metodai ir tyrimo struktūra visose šalyse buvo vienodi, kai kuriose šalyse informacijos surinkti nepavyko. Tai priklauso nuo dalyvaujančių šalių žiniasklaidos srities institucijų ir valdžios institucijų sudėties ir teisinio požiūrio, kuriuo jos leidžia teisės aktus. Dėl šios priežasties kai kuriuose skyriuose bus aprašytos ne visos projekte dalyvaujančios šalys.

> 5.1. Konstitucinės ir teisės aktų nuostatos, ginančios žodžio laisvę, saviraiškos laisvę ir spaudos laisvę nacionaliniu lygiu

Austrija, Kipras, Prancūzija, Graikija, Italija ir Lietuva yra Europos Sąjungos (ES) narės, todėl jos yra saistomos ES teisės, įskaitant ES pagrindinių teisių chartiją. Jie taip pat yra Europos Tarybos nariai ir ratifikavo Europos žmogaus teisių konvenciją (EŽTK), kurios 10 straipsnyje įtvirtinta teisė į saviraiškos laisvę.

- ✓ **Austrija:** Žodžio laisvė yra konstituciškai saugoma pagal str. „Staatsgrundgesetz“ (StGG) 13 straipsnis, užtikrinantis teisę į savo nuomonės laisvę. Žiniasklaidos įstatyme yra nuostatos dėl redakcinio konfidencialumo apsaugos.
- ✓ **Kipras:** Kipro Konstitucijos 19 straipsnyje įtvirtinta žodžio ir saviraiškos laisvė kartu su spaudos laisve. Spaudos įstatymas (Įstatymas 145/1989) užtikrina netrukdomą laikraščių cirkuliaciją ir gina žurnalistų teisę neatskleisti savo šaltinių.
- ✓ **Prancūzija:** Žodžio ir spaudos laisvę saugo Prancūzijos Konstitucija, ypač 1–93 straipsniai. 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija taip pat pabrėžia laisvo idėjų ir nuomonių bendravimo vertę. 1881 m. Spaudos įstatymas apibrėžia spaudos teises ir pareigas. 1986 m. Audiovizualinės komunikacijos įstatymas saugo spaudos laisvę ir saviraiškos teisę garso ir vaizdo žiniasklaidos srityje.
- ✓ **Graikija:** Graikijos Konstitucijos 14 straipsnyje numatytos nuostatos dėl žodžio ir spaudos laisvės. 15 straipsnyje aptariamas kino, fonografijos, radijo ir televizijos reglamentavimas, pabrėžiant objektyvų informacijos perdavimą ir kultūrinį vystymąsi.
- ✓ **Italija:** Italijos Konstitucijos 21 straipsnis saugo teisę laisvai reikšti mintis įvairiomis sklaidos priemonėmis. Spaudos įstatymas 47/1948 reglamentuoja spaudos veiklą, įskaitant taisykles dėl šmeižto ir žmonių teisės į garbės gynimą.
- ✓ **Lietuva:** Lietuvos Konstitucija, konkrečiai 25 straipsnis, numato saviraiškos, įskaitant spaudos laisvę ir apsaugą. Visuomenės informavimo priemonių cenzūros ir monopolizavimo draudimas taip pat yra suformuluotas 44 straipsnyje.

Visos šešios šalys teikia pirmenybę žodžio ir spaudos laisvei, tačiau yra skirtumų dėl apsaugos ir teisinių apribojimų.

> 5.2. Institucijos / reguliavimo institucijos, atsakingos už televizijos, radijo ir internetinių platformų reguliavimą ir priežiūrą nacionaliniu lygiu

Austrijoje, Kipre, Prancūzijoje, Graikijoje, Italijoje ir Lietuvoje viešosioms įstaigoms pavesta prižiūrėti žiniasklaidos veiklą, išduoti licencijas, stebėti turinį ir nagrinėti skundus.

- ✓ **Austrija:** The Constitutional Court is responsible for adjudicating cases that violate freedom of the speech, freedom of the press, etc. The authority Kommunikationsbehörde Austria (KommAustrija) is an independent organisation that monitors electronic, audio and audiovisual media products. It also supervises the public-law broadcaster ORF. The association Presserat sets ethical standards for journalism, promoting high-quality reporting by its members (newspapers, TV and radio stations).
- ✓ **Kipras:** Žodžio laisvė yra konstituciškai saugoma pagal str. „Staatsgrundgesetz“ (StGG) 13 straipsnis, užtikrinantis teisę į savo nuomonės laisvę. Žiniasklaidos įstatyme yra nuostatos dėl redakcinio konfidencialumo apsaugos.
- ✓ **Kipras:** Kipro Konstitucijos 19 straipsnyje įtvirtinta žodžio ir saviraiškos laisvė kartu su spaudos laisve. Spaudos įstatymas (Įstatymas 145/1989) užtikrina netrukdomą laikraščių cirkuliaciją ir gina žurnalistų teisę neatskleisti savo šaltinių.
- ✓ **Prancūzija:** Žodžio ir spaudos laisvę saugo Prancūzijos Konstitucija, ypač 1–93 straipsniai. 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija taip pat pabrėžia laisvo idėjų ir nuomonių bendravimo vertę. 1881 m. Spaudos įstatymas apibrėžia spaudos teises ir pareigas. 1986 m. Audiovizualinės komunikacijos įstatymas saugo spaudos laisvę ir saviraiškos teisę garso ir vaizdo žiniasklaidos srityje.
- ✓ **Graikija:** Graikijos Konstitucijos 14 straipsnyje numatytos nuostatos dėl žodžio ir spaudos laisvės. 15 straipsnyje aptariamas kino, fonografijos, radijo ir televizijos reglamentavimas, pabrėžiant objektyvų informacijos perdavimą ir kultūrinį vystymąsi.
- ✓ **Italija:** Italijos Konstitucijos 21 straipsnis saugo teisę laisvai reikšti mintis įvairiomis sklaidos priemonėmis. Spaudos įstatymas 47/1948 reglamentuoja spaudos veiklą, įskaitant taisykles dėl šmeižto ir žmonių teisės į garbės gynimą.
- ✓ **Lietuva:** Lietuvos Konstitucija, konkrečiai 25 straipsnis, numato saviraiškos, įskaitant spaudos laisvę ir apsaugą. Visuomenės informavimo priemonių cenzūros ir monopolizavimo draudimas taip pat yra suformuluotas 44 straipsnyje.

Visos šešios šalys teikia pirmenybę žodžio ir spaudos laisvei, tačiau yra skirtumų dėl apsaugos ir teisinių apribojimų.

> 5.3. Įstatymai, gerinantys platformos skaidrumą

Austrijoje, Kipre, Prancūzijoje, Graikijoje, Italijoje ir Lietuvoje yra sukurtos teisinės sistemos ir iniciatyvos, skatinančios žiniasklaidos skaidrumą. Visos šešios šalys, kaip ES valstybės narės, turės įgyvendinti ES Skaitmeninių paslaugų įstatymą (DSA) ir Skaitmeninių rinkų įstatymą (DMA), kurie dar labiau padidins skaidrumą ir atskaitomybę skaitmeninėje srityje.

- ✓ **Austrija:** Medientransparenzgesetz tikslas yra užtikrinti skaidrumą žiniasklaidos sektoriuje. Šis įstatymas įpareigoja subjektus informuoti KommAustria apie su reklama susijusias išlaidas. Be to, yra sukurta platforma Presserat, skirta piliečiams teikti skundus dėl žiniasklaidos pažeidimų. Deja, Presserat funkcija nėra įtraukta į jokių teisės aktus, o vyriausybė, kaip pranešama, nori sumažinti jos finansavimą.
- ✓ **Kipras:** Kipre trūksta specialių įstatymų, skirtų tik platformų skaidrumui ir žiniasklaidos raštingumui.
- ✓ **Prancūzija:** Įstatymais, tokiais kaip 2017 m. Pasitikėjimo viešosiomis įstaigomis įstatymas ir Sapin II įstatymas, siekiama kovoti su korupcija, skatinti skaidrumą ir užtikrinti atskaitomybę.
- ✓ **Graikija:** Graikijos teisės aktų sistema siekiama skatinti skaidrumą, pliuralizmą ir lygybę žiniasklaidos sektoriuje. Įstatymai, tokie kaip 3592/2007 ir 4339/2015 bei Prezidento dekretas 77/2003, pabrėžia vienodą informacijos perdavimą ir žiniasklaidos nuosavybės skaidrumą.
- ✓ **Italija:** Italijos teisinė sistema skatina skaidrumą ir prieigą prie informacijos tokiais įstatymais kaip 241/90 ir Skaidrumo dekretas 33/2013. Šie įstatymai užtikrina visuomenės prieigą prie Vyriausybės informacijos ir skatina viešojo administravimo skaidrumą. Be to, įstatymas 150/2000 nustato žiniasklaidos pranešimų ir žurnalistų elgesio gaires.
- ✓ **Lietuva:** Iš galiojančių įstatymų galima paminėti Visuomenės informavimo įstatymą, Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymą, Nacionalinio radijo ir televizijos įstatymą, Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo poveikio aplinkai įstatymą. Visuomenės informavimo, Elektroninių ryšių įstatymą ir kt.

Skaidrumo įstatymai vaidina labai svarbų vaidmenį skatinant informuotą visuomenę ir užtikrinant atskaitomybę žiniasklaidos aplinkoje. Nors kiekviena šalis susiduria su savo unikaliais iššūkiais, įsipareigojimas siekti skaidrumo išlieka bendras dalykas.

> 5.4. Įstatymai, konkrečiai susiję su dezinformacija ir klaidinga informacija

- ✓ **Austrija:** Šiuo metu Austrijoje trūksta įstatymų, skirtų konkrečiai dezinformacijai ir klaidingai informacijai.
- ✓ **Kipras:** Kipras taip pat neturi specialių įstatymų, skirtų dezinformacijai ir klaidingai informacijai. Vietoj to, siekiant išspręsti šias problemas, naudojami esami baudžiamieji ir civiliniai įstatymai.
- ✓ **Prancūzija:** Prancūzijos baudžiamasis kodeksas apima skyrius, kuriuose kalbama apie nusikaltimus, susijusius su šmeižtu, melaginga informacija ir neapykantos kurstymu. Naujausi teisės aktai, įskaitant 2021 m. įstatymą, stiprinantį pagarbą Respublikos principams, ir 2020 m. įstatymą prieš neapykantą kurstantį turinį internete, nukreipti į neapykantą kurstančią kalbą ir manipuliavimą informacija internete.
- ✓ **Graikija:** Prezidento dekretu 77/2003 išdėstytos nuostatos, pabrėžiančios tikslios informacijos perdavimą per žiniasklaidos priemones. Įstatymas 4855/2021 konkrečiai skirtas melagingų naujienų skleidimui viešai arba per internetines platformas, jei tokios naujienos gali sukelti piliečių baimę ar susirūpinimą arba pakirsti visuomenės pasitikėjimą šalies ekonomika, gynybos pajėgumais ar visuomenės sveikata.

- ✓ **Italija:** Dezinformacijos ir klaidingos informacijos problemai spręsti naudojami baudžiamieji ir civiliniai įstatymai.
- ✓ **Lietuva:** Nėra teisės aktų, skirtų konkrečiai dezinformacijai ir klaidingai informacijai. Kaip ir Italijoje, problemai spręsti naudojami baudžiamieji ir civiliniai įstatymai.

Daugumoje šalių nėra specialių įstatymų, reglamentuojančių dezinformaciją ir klaidingą informaciją; kiekviena šalis savo teisinėje sistemoje dezinformaciją ir klaidingą informaciją traktuoja skirtingai.

> 5.5. Bendroji baudžiamosios teisės sistema dėl šmeižto ir ar ji apima dezinformaciją ir klaidingą informaciją.

Bendrosios baudžiamosios teisės sistemos dėl šmeižto Austrijoje, Kipre, Prancūzijoje, Graikijoje, Italijoje ir Lietuvoje apima kai kuriuos dezinformacijos ir klaidingos informacijos aspektus.

- ✓ **Austrija:** Istoriškai Strafgesetzbuch (baudžiamasis kodeksas) 276 straipsnyje buvo kalbama apie melagingų, nerimą keliančių gandų skleidimą, nors ir be pastebimo bausmių už tai įgyvendinimo. 2021 m. įstatymas „Hass-im-Netz-Bekämpfungsgesetz“ (Kovos su neapykanta tinkle įstatymas) palengvino asmenims padavimą į teismą dėl pavienių tinkle paskelbtų pranešimų, kuriais skleidžiama neapykanta arba smurtas prieš vieną asmenį ar asmenų grupę, nurodant priežastis. 2023 metais Europos Teisingumo Teismas nustatė, kad šis įstatymas pažeidžia EŽTK.
- ✓ **Kipras:** Baudžiamojo kodekso 50 straipsnis reglamentuoja melagingų naujienų ar informacijos, galinčios pakenkti viešajai tvarkai ar visuomenės pasitikėjimui valstybe ar jos institucijomis, sukelti baimę ar nerimą arba kaip nors pažeisti viešąją rimtį ir tvarką, skleidimą. Bausmės apima laisvės atėmimą ir pinigines baudas. 2016 m. Piktnaudžiavimo rinka įstatymas konkrečiai skirtas melagingų naujienų skleidimui, siekiant paveikti finansų rinkas.
- ✓ **Prancūzija:** Šmeižtas yra pagrin dinis nusikaltimas; ji apima ir rašytinį ir žodinį šmeižtą. Be to, yra nusikaltimas už melagingų naujienų paskelbimą. Dėl šmeižto asmuo turi žinoti, kad informacija yra klaidinga. Tačiau kai kuriais atvejais nusikaltimas padaromas ir jei buvo neapgalvotai ignoruojama informacijos tiesa arba klaidingumas. Sankcijos už šiuos nusikaltimus gali apimti pinigines baudas ir laisvės atėmimą, o bausmių griežtumas priklauso nuo nusikaltimo sunkumo.
- ✓ **Graikija:** Baudžiamojo kodekso 362 straipsniu siekiama kovoti su melagingais teiginiais, kurie kenkia asmens garbei ar reputacijai. Bausmės griežtesnės už viešai ar internetiniais kanalais padarytus pažeidimus. Baudžiamojo kodekso 363 straipsnis numato laisvės atėmimą už sąmoningą melo skleidimą, o už jo platinimą internete – dar griežtesnės bausmės.
- ✓ **Italija:** Baudžiamojo kodekso 595 straipsnis numato baudžiamąsias bausmes tiems, kurie įžeidžia svetimą reputaciją. Jei nusikaltimas padaromas per spaudą ar kitas informacijos viešinimo priemones, sankcijos yra griežtesnės. Iš tikrųjų, nustatymas nusikaltimas tai ar ne, apsiriboja įžeisto asmens moraline žala. Norma taikoma ir šmeižikiško turinio platinimo ir skelbimo internete atveju.
- ✓ **Lietuva:** Baudžiamojo kodekso 154 straipsnyje nurodyta, kad tas, kas paskleidė apie kitą asmenį tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią tą asmenį paniekinti ar pažeminti arba pakirsti pasitikėjimą juo, padaro nusikalstamą veiką ir už tokią nusikalstamą veiką užtraukia baudą arba laisvės atėmimą. Informacija gali būti skleidžiama raštu, žodžiu ar kita forma.

Visos šalys baudžiamąją teisę naudoja kaip priemonę kovoti su tikrovės neatitinkančios informacijos skleidimu, nors konkrečios sąlygos skiriasi.

> 5.6. Civilinės teisės sistema dėl šmeižto ir ar ji apima dezinformaciją ir klaidingą informaciją

Civilinės teisės sistemoje numatyti būdai kovoti su šmeižtu, kurie gali apimti ir dezinformaciją bei klaidingą informaciją.

- ✓ **Kipras:** Kipro civilinės teisės sistema suteikia galimybę kovoti su dezinformacija ir klaidinga informacija, taikant šmeižto įstatymą (Civilinių nusikaltimų įstatymas, 148 skyrius). Šmeižimas apima melagingus teiginius, kurie kenkia asmens reputacijai arba sukelia panieką ar pašaipą. Ieškovas turi įrodyti pareiškimo melagingumą, paskleidimą bent vienam asmeniui, identifikuojamą subjektą, žalą reputacijai ir piktybiškumą ar aplaidumą. Apsauga šmeižto bylose apima tiesą, privilegijas ir teisingus komentarus. Teisės gynimo priemonės už šmeižtą gali apimti žalos atlyginimo kompensaciją arba kitas priemones žalai atlyginti.
- ✓ **Prancūzija:** Civilinės šmeižto bylos Prancūzijoje paprastai reikalauja, kad ieškovas įrodytų pareiškimo melagingumą, žalą reputacijai ar ekonominiams interesams, aplaidumą ar piktybiškumą. Gynyba šmeižto bylose apima tiesą, privilegiją, nuomonės ar viešąjį interesą. Civilinėse bylose dėl šmeižto gali būti atlyginta tiek turtinė, tiek moralinė žala.
- ✓ **Italija:** Šmeižto įstatymas (Įstatymas 47/1948) gina asmenų garbę. Nors įstatymai nėra konkrečiai nukreipti į dezinformaciją ar klaidingą informaciją, įstatyme siekiama subalansuoti saviraiškos laisvę ir asmens teisių apsaugą. Tai leidžia įgyvendinti teisę informuoti, net jei dėl to pažeidžiamos kitų asmenų teisės, jeigu informacija atitinka viešąjį interesą, yra objektyvi ir iš esmės teisinga.
- ✓ **Lietuva:** Pagal Civilinio kodekso 2.24 straipsnį asmuo turi teisę reikalauti teisme paneigti paskelbtus jo garbę ir orumą žeminančius bei tikrovės neatitinkančius duomenis, taip pat gauti atlygį už jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą, kurią sukėlė tokių duomenų paskleidimas.

Iš šios analizės matyti kai kurie bendri elementai. Kad būtų patenkintas ieškinys dėl šmeižto, ieškovas paprastai turi įrodyti teiginio melagingumą, jo paskleidimą bent vienam asmeniui, identifikuojamą subjektą, žalą reputacijai ir piktybiškumą ar aplaidumą, priklausomai nuo bylos aplinkybių. Apsauga šmeižto bylose apima tiesą, privilegijas ir teisingus komentarus. Teisės gynimo priemonės už šmeižtą apima žalos atlyginimą arba įpareigojimus, užkertančius kelią tolesnei šmeižikiškos informacijos sklaidai.

> 5.7. Atitinkamos neprivalomosios teisės priemonės, priimtose nacionaliniu lygiu

Neprivalomosios teisės priemonės papildo įstatymus ir reglamentus, skatindamos atsakingą žurnalistiką ir puoselėdamos demokratines vertybes.

- ✓ **Austrija:** Presserat yra savireguliacijos institucija, kuri prižiūri, kad būtų laikomasi jos narių priimto etikos kodekso. „Presserat“ nariai yra pagrindiniai Austrijos žiniasklaidos sektoriaus dalyviai. Kodekse keliami aukšti tikslumo standartai, išskiriamos nuomonės ir faktiniai straipsniai, kalbama apie trečiųjų šalių įtaką, nubrėžiami įvairūs žurnalistinio darbo principai.
- ✓ **Kipras:** Žurnalistų etikos kodeksas veikia savireguliacijos principu ir yra ratifikuotas įvairių žiniasklaidos industriją atstovaujančių institucijų. Kipro radijo ir televizijos stočių įstatymas suteikia įgaliojimus ORTA institucijai skirti administracines nuobaudas garso ir vaizdo žiniasklaidos paslaugų teikėjams už Žurnalistų etikos kodekso pažeidimus.

- ✓ **Prancūzija:** Prancūzijos spaudos taryba yra nepriklausoma spausdintinės ir skaitmeninės žiniasklaidos savireguliacijos institucija. Tokios iniciatyvos kaip Europos skaitmeninės žiniasklaidos observatorija ir faktus tikrinančios organizacijos, tokios kaip „Les Décodeurs“ ir „CheckNews“, prisideda prie kovos su dezinformacija ir skatinant etišką žurnalistiką.
- ✓ **Graikija:** Žurnalistų profesinės etikos ir socialinės atsakomybės kodekse pateikiami pagrindiniai žurnalistinio elgesio principai. Šiame kodekse pabrėžiamas teisingumas, nediskriminavimas, privatumo apsauga ir atsakingas ataskaitų teikimas.
- ✓ **Italija:** Žurnalistų etikos kodekse, įtrauktame į Įstatymą 675/96, pateikiamos etikos ir profesinės gairės žurnalistams. Šiame Žurnalistų ordino parengtame kodekse akcentuojami tokie principai kaip objektyvumas, nešališkumas, pagarba žmogaus orumui, tikslumas, nepriklausomumas ir spaudos laisvės gynimas.
- ✓ **Lietuva:** Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas yra neprivaloma priemonė, padedanti vadovautis žurnalistų elgesio standartais ir propaguoti etikos standartus žiniasklaidos pramonėje.

Savanoriški elgesio kodeksai ir savireguliacijos mechanizmai prisideda prie pasitikėjimo žiniasklaidos institucijomis skatinimo ir žurnalistinio sąžiningumo apsaugos. Tačiau jų veiksmingumas priklauso nuo žiniasklaidos organizacijų ir profesionalų įsipareigojimo laikytis neprivalomų teisės normų

> 5.8. Vykdomos naujos ir aktualios teisėkūros iniciatyvos / esamų teisės aktų pakeitimai

Austrija, Kipras, Prancūzija, and Lietuva explore legislative initiatives and amendments to combat the spread of false information and uphold journalistic integrity.

- ✓ **Austrija:** TAustrijos vyriausybė rengia įstatymą („Bundesgesetz über die Förderung des qualitätvollen Journalismus in Medien des Print- und Online-Bereichs“), siekdama nustatyti aukštesnius kokybės ir skaidrumo standartus, ypač susijusius su valstybės finansuojamais skelbimais. Iniciatyva siekiama įtraukti internetinės žiniasklaidos tiekėjus. Be to, nuo 2025 m. Vyriausybė planuoja įvesti informacijos laisvės įstatymą, užtikrinantį aktyvų viešosios informacijos skelbimą. Nors Valstybės apsaugos tarnyba siekia geresnių kontrolės priemonių kovai su melagingomis naujienomis ir dezinformacija, konkrečių planų keisti teisės aktus kol kas nėra.
- ✓ **Kipras:** Nepaisant daugybės diskusijų dėl įžeidžiančio internetinio turinio kriminalizavimo, Kipre nebuvo konkrečių teisėkūros iniciatyvų dėl melagingų naujienų.
- ✓ **Prancūzija:** Prancūzija svarsto ES reglamentų, ypač Skaitmeninių paslaugų įstatymo (DSA) ir Skaitmeninių rinkų įstatymo (DMA), pasekmes, kuriais siekiama padidinti internetinių platformų ir socialinės žiniasklaidos skaidrumą ir atskaitomybę visose ES valstybėse narėse.
- ✓ **Lietuva:** Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė įstatymo projektui, įpareigojančiam socialinius tinklus pašalinti netikrų profilių ar robotų skleidžiamą dezinformaciją..

Kol Austrija ir Lietuva aktyviai taiko teises priemones internetiniam turiniui reguliuoti ir kokybiškai žurnalistikai palaikyti, Kipras vis dar diskutuoja dėl galimo įžeidžiančio elgesio internete kriminalizavimo.

6. Tikslinės grupės poreikių apžvalga ir galimybių, kliūčių, poreikių ir rūpesčių analizė.

Šioje dalyje bus pateikti svarbiausi tyrimų, atliktų įtraukiant pagrindinę tikslią grupę ir suinteresuotąsias šalis, kaip nurodyta skyriuje Metodika, rezultatai. Ši tyrimo dalis atlieka svarbų ir esminį vaidmenį, nes suteikia perspektyvių duomenų ne tik su žiniasklaida ir informacijos bei švietimo sektoriumi dirbančių asmenų, bet ir potencialių suaugusiųjų projekto naudos gavėjų. Šie duomenys yra labai svarbūs, siekiant sukurti specialiai pritaikytą turinį, artimą tikriems asmenų poreikiams, taip pat susipažinti su jų suvokimu apie žiniasklaidą.

Iš viso tyrime dalyvavo 74 asmenys, suskirstyti pagal šiuos profilius ir šalis. Tolesnėse pastraipose bus analizuojami visų konsultacijų rezultatai:

	Centro per lo Sviluppo Creativo Danilo Dolci ITALIJA	SYNCNIFY PRAN-CŪZIJA	Athens Lifelong Learning Institute (ALLI) GRAIKIJA	VšĮ Socialinių inovacijų centras(SOCIN) LIETUVA	Neapolis University Pafos (NUP) KIPRAS	BürgerInnen Forum Europa (BFE) AUSTRIJA	Iš viso viename profile dalyvaujančių žmonių
Visuomenė (suaugusieji)	5	4	20	5	5	6	45
Suaugusiųjų švietimo teikėjai ir pedagogai	1	1	2	1	3	0	7
Skaitmeninio ekspertai ir interneto kūrėjai	1	1	3	1	0	1	6
Vyniausybe arba vietos ar regioninės valdžios institucijos	0	1	0	1	2	1	5
Teisės ekspertai	1	1	0	1	0	1	4
Naujienu žiniasklaidos agentūros ir kanalai	1	1	1	0	0	1	4
Socialinės žiniasklaidos influenceriai	0	1	0	1	0	1	3
IŠ VISO PAGAL ŠALĮ	9	10	24	10	10	11	74

TRUMPAI:

- **Dezinformacija ir klaidinga informacija**

Kai kuriose šalyse šis skirtumas nepripažįstamas daugiausia dėl kalbinių priežasčių. Apskritai sutariama dėl abiejų pavojingų reiškinių. Kai kurie mano, kad dezinformacija yra žalingesnė, nes ji skirta padaryti tyčinę žalą.

- **Požiūris į žiniasklaidą**

Auganti tradicinės žiniasklaidos kritika dėl neobjektyvumo. Pirmenybė teikiama internetinei žiniasklaidai, kuriai rūpi dirbtinio intelekto įtaka informacijos patikimumui. Apskritai, tendencija pirmenybę teikti sertifikuotiems, kokybiškiems informacijos šaltiniams

- **Nuomonė ir patirtis - Socialiniai tinklai**

Bendras socialinių tinklų, kaip informacijos priemonės, pripažinimas. Didesnis supratimas apie riziką, susijusią su socialinės žiniasklaidos naudojimu. Socialinės žiniasklaidos svarba temoms, kurių neapima tradicinė žiniasklaida. Bendras supratimas apie dezinformacijos ir manipuliavimo naujienomis riziką socialinėje žiniasklaidoje.

- **Kompromisas: informacijos kokybė arba kiekis**

Bendra pirmenybė teikiama aukštos kokybės informacijai, net jei tai reiškia, kad gaunama mažiau. Suvokimas, kad reikia daugiau dėmesio skirti žurnalistikos kokybei.

- **Kritinis mąstymas ir analizė**

Suvokimas, kaip sudėtinga išsiaiškinti tiesą ir tiksliai bei objektyviai interpretuoti naujienas. Neigiamos emocijos, kai atrandama, kad naujiena, laikoma tiesa, yra klaidinga.

- **Aktyvios priemonės ir švietimas**

Įrankių, leidžiančių įvertinti informacijos patikimumą ir atskirti patikrintas ir melagingas naujienas, svarba. Bendras dėmesys kritinio mąstymo, informacijos saugumo ir duomenų privatumo ugdymui. Programų pritaikymas ekstremalioms situacijoms ir mokyimo diferencijavimas pagal amžių, profesiją ar interesus.

Visi projekto partneriai organizavo tikslines grupes, kuriose dalyvavo ne mažiau kaip penki suaugusieji nuo 18 iki 65 metų amžiaus.

Tikslinės grupės buvo suskirstytos į šešias temines sritis, siekiant atsižvelgti į skirtingus su tema susijusius aspektus. Teminės sritys buvo: Dezinformacija ir klaidinga informacija; Požiūris į žiniasklaidą; Nuomonė ir patirtis; Socialiniai tinklai; Kompromisas: informacijos kokybė arba kiekis; Kritinis mąstymas ir analizė; Aktyvios priemonės ir švietimas. Žemiau bus pateikta lyginamoji tyrimo rezultatų santrauka, tačiau daugiau informacijos rasite kiekvienos šalies tyrimuose, kuriuos galite gauti paprašę mums. Galiausiai verta paminėti, kad šie rezultatai nepretenduoja į statistinį pagrįstumą, o padeda stebėti įvairius požiūrius ir problemas, kurios yra svarbios projekto tikslinei auditorijai.

> **Dezinformacija ir klaidinga informacija**

Pirmiausia dalyvių buvo klausama, ar jie žino skirtumą tarp dezinformacijos ir klaidingos informacijos ir kurį iš šių reiškinių laiko pavojingesniu. Rezultatai buvo įvairūs; kai kuriose šalyse skirtumas tarp šių dviejų terminų nėra žinomas, daugiausia dėl kalbinių priežasčių, nes terminui „klaidinga informacija“ nėra atitiktumų ir jis laikomas dezinformacijos sinonimu. **Italijoje**, daugeliui dalyvių nėra aiškus skirtumas tarp dezinformacijos ir klaidingos informacijos. Tačiau yra bendras sutarimas, kad abu reiškiniai yra pavojingi. Dezinformacija klaidingai suvokiama kaip iškraipyta informacija su minimaliu tikrumo laipsniu,

o klaidinga informacija laikoma visiškai klaidinga žinia. **Kipre** dalyviai suprato, kad dezinformacija ir klaidinga informacija yra skirtingos sąvokos anglų kalba, tačiau jiems buvo sunku jas apibrėžti. Vieni manė, kad šie du terminai skiriasi netikslumo mastu, o kiti manė, kad abu yra vienodai pavojingi. Lietuvoje daugeliui dalyvių buvo smalsu, kuo skiriasi dezinformacija ir klaidinga informacija, tačiau dauguma jų skirtumo nežinojo. Kai kurie dalyviai manė, kad tai panašūs reiškiniai ir nematė jokio skirtumo. **Graikijoje** buvo pastebėta, kad dezinformacija laikoma pavojingesne už klaidingą informaciją, nes ji skirta tyčia pakenkti. Tačiau, pasak Graikijos dalyvių, abu reiškiniai gali turėti neigiamos įtakos visuomenei, ypač vyresnio amžiaus piliečiams ir pažeidžiamoms grupėms. **Austrijoje ir Prancūzijoje** visi dalyviai buvo gerai informuoti apie skirtumą tarp dezinformacijos ir klaidingos informacijos. Sutariama, kad sąmoninga dezinformacija yra pavojingesnė, ypač atsižvelgiant į pastarojo meto krizes, tokias kaip Covid19 pandemija ir tarptautinius konfliktus, kurie prisidėjo prie melagingų naujienų plitimo.

> Požiūris į žiniasklaidą

Dalyvių buvo klausama, iš kokios medijos gaudami informaciją jie jaučiasi saugiausiai ir kodėl. Italijoje akivaizdus nepasitikėjimas tradicine žiniasklaida – pirmenybė teikiama internetiniams šaltiniams, tokiems kaip podcast'ai ir socialinė žiniasklaida. Tai rodo, kad vis labiau reikia ieškoti informacijos autentiškumo ir skaidrumo, labiau pasitikint šaltiniais, kuriuos valdo asmenys, o ne didelės žiniasklaidos organizacijos. **Kipre** taip pat vyrauja nepasitikėjimas tradicine žiniasklaida – pirmenybė teikiama internetiniams šaltiniams, kurie siūlo platų požiūrių spektrą. Tačiau, skirtingai nei Italija, atrodo, kad Kipro dalyviai yra labiau linkę ieškoti įvairių šaltinių, kad gautų išsamesnį įvykių vaizdą. **Prancūzijoje** plačiausiai naudojama televizija ir socialiniai tinklai, pasirinkti daugiau iš įpročio, o ne dėl poreikio gauti informaciją. **Austrijoje** dalyviai naudojami įvairiais šaltiniais – nuo tradicinių laikraščių iki sensacingos žiniasklaidos. Čia atsiranda kritikos viešajai žiniasklaidai, kuri laikoma neobjektyvia ir orientuota į konkrečią amžiaus grupę. Tai rodo, kad naujienų aprėptyje didesnis dėmesys skiriamas šaltinių įvairovei ir jų neutralumui. **Graikijoje** dalyviai pirmiausia ieško patikimų ir patikrintų informacijos šaltinių, o pirmenybę teikia internetinei žiniasklaidai, kur informaciją galima patikrinti ir pateikti kryžmines nuorodas. Susirūpinimas dėl dirbtinio intelekto įtakos informacijos patikimumui yra pasikartojanti tema, rodanti, kad vis labiau suvokiama rizika, susijusi su manipuliavimu naujienomis. Pagaliau, **Lietuvoje** šiek tiek pasitikima televizijos žiniomis, tačiau dalyviai taip pat žino apie dezinformacijos plitimą ir žinias bando patvirtinti per patikimus šaltinius. Tačiau kai kurie pasitiki ir politikos apžvalgininkais, kurie laikomi patikimais šaltiniais. Taigi, apskritai išryškėja tendencija **didėsnis nepasitikėjimas tradicine žiniasklaida ir pirmenybė internetiniams bei kitiems alternatyviems šaltiniams visose šalyse partnerėse**. Tačiau yra **reikšmingi požiūrio į patikimos informacijos ieškojimą ir požiūrio skirtumai** viešosios žiniasklaidos atžvilgiu, nurodant, kaip svarbu, analizuojant žiniasklaidos elgesį, atsižvelgti į kiekvienos šalies kultūrinį ir socialinį kontekstą.

> Nuomonė ir patirtis - Socialiniai tinklai

Dalyvių paklausus apie socialinius tinklus, išryškėjo įvairių nuomonių ir požiūrių į juos, atspindinčių kultūrinius skirtumus ir individualią dalyvių patirtį. **Italijoje** dalyviai išreiškė platų pritarimą socialinių tinklų, kaip priemonės informacijai gauti, naudingumui. Jie pabrėžė nagrinėjamų temų įvairovę ir socialiniuose tinkluose pateikiamos informacijos betarpiškumą. Konkrečiai, kai kurie dalyviai, ypač jaunesni, minėjo, kad naudoja tokias platformas kaip „Instagram“ ir „Facebook“, norėdami sekti naujienas ir aktualijas, o kiti teikia pirmenybę tokioms platformoms kaip „Telegram“, kad galėtų dalyvauti teminėse grupėse ir dalytis informacija su panašių pomėgių žmonėmis. Tačiau taip pat buvo suprasta, kad reikia patikrinti šaltinių patikimumą ir informacijos tikslumą, atsižvelgiant į tai, kad socialinėje žiniasklaidoje yra plačiai paplitusi dezinformacija ir klaidinga informacija. **Kipre** dalyviai išsakė panašų požiūrį į socialinės žiniasklaidos naudojimą kaip informacijos šaltinį. Jie akcentavo informacijos socialiniuose tinkluose patogumą ir prieinamumą, tačiau taip pat išreiškė susirūpinimą dėl melagingų naujienų ir dezinformacijos plitimo. Kai kurie dalyviai pabrėžė, kad reikia būti atsargiems renkantis šaltinius ir vertinant socialiniuose tinkluose rastą informaciją. **Prancūzijoje** visi sutarė dėl socialinių tinklų naudingumo ir jais naudojosi nuolat, neskirdami nuomonių. Net ir tie, kurie pirmenybę teikė laikraščiui kaip būdui informacijai gauti, pripažįsta

socialinių tinklų naudingumą. **Austrijoje** nuomonės skyrėsi labiau nei kitose šalyse. Nors kai kurie dalyviai teigė, kad jie visiškai nesinaudoja socialine žiniasklaida, kiti pripažino, kad jiems tai yra naujienų šaltinis. Tačiau buvo plačiai žinoma apie riziką, susijusią su jo naudojimu, pavyzdžiui, poliarizaciją ir dialogo tarp skirtingų nuomonių grupių trūkumą. **Graikijoje**, dalyviai pabrėžė socialinės žiniasklaidos svarbą aprėpiant temas, kurių neapima tradicinė žiniasklaida, ir palengvinant keitimąsi informacija tarp panašių interesų grupių. Tačiau buvo išreikštas susirūpinimas dėl rizikos, susijusios su melagingų naujienų skleidimu ir asmens duomenų rinkimu socialiniuose tinkluose. Galiausiai, **Lietuvoje** dalyviai pripažino socialinių tinklų naudingumą teikiant informaciją, tačiau taip pat akcentavo su privatumu susijusias rizikas ir galimybę būti atpažintam internete. Kai kurie dalyviai pabrėžė būtinybę kritiškai vertinti informaciją, randamą socialinėje žiniasklaidoje, ir patikrinti jos patikimumą. Apskritai, rezultatai atspindi **platų supratimą apie socialinės žiniasklaidos, kaip informacijos šaltinio, svarbą, taip pat apie riziką, susijusią su jos naudojimu**. Kyla susirūpinimas dėl dezinformacijos ir klaidingos informacijos plitimo, taip pat dėl privatumo ir saugumo internete. Tačiau taip pat pripažįstama socialinės žiniasklaidos vertė palengvinanti dalijimąsi informacija ir dalyvavimas bendrų interesų turinčiose internetinėse bendruomenėse.

> **Kompromisas: informacijos kokybė arba kiekis**

Dalyvių buvo klausiama, ar paradoksaliai kompromisui jie norėtų gauti mažiau, bet kokybiškai sertifikuotos, „lėtos“ informacijos ar nuolatinio informacijos srauto – kaip yra dabar – negarantuojant, kad tai bus 100% tiesa. Rezultatai rodo stiprią bendrą tendenciją teikti pirmenybę aukštos kokybės ir patikimai informacijai, nors ši pirmenybė išreiškiama šiek tiek skirtingai. **Italijoje** dalyviai pabrėžė sertifikuotos ir kokybiškos informacijos svarbą, nors tai gali reikšti mažiau naujienų. Kai kurie pabrėžė, kad reikia labiau kontroliuoti informacijos šaltinį, kad būtų užtikrintas jo patikimumas. Taip pat pirmenybė teikiama kruopštesnei naujienų atrankai, o ne žemos kokybės informacijos pertekliui. **Kipre** dauguma dalyvių sutiko dėl abiejų elementų svarbos, tačiau pabrėžė, kad pirmenybė teikiama kokybei, o ne kiekybei. Kai kurie pabrėžė sąmokslų teorijų, besiveržiančių į socialinę žiniasklaidą, problemą ir sunkumus atskirti tiesą nuo sąmokslų. Tai rodo, kad vis labiau suvokiama rizika, susijusi su nepatikrintos ir nepatvirtintos informacijos skleidimu. Austrijoje kaip **Lietuvoje ir Prancūzijoje**, visi dalyviai rinkosi mažesnę, bet kokybiškesnę informacijos srautą, nurodydami pirmenybę informacijai, paremtai kokybe, o ne kiekybe. **Graikijoje** dauguma dalyvių pabrėžė kritinio mąstymo svarbą ir, kaip ir kitose šalyse, sutiko teikti pirmenybę aukštos kokybės informacijai. Taip pat buvo diskutuojama apie – kartais klaidingą – suvokimą, kad internete yra tik nekokybiška informacija, ir raginimas daugiau dėmesio skirti kokybiškai žurnalistikai.

> **Kritinis mąstymas ir analizė**

Kalbant apie kritinį mąstymą, dalyvių buvo klausiama, kiek sąmoningai jie gali būti objektyvūs skaitydami naujienas, kokios buvo jų reakcijos, kai sužinojo, kad naujienos, kuriomis jie tikėjo, yra klaidingos ir ar, jų nuomone, tiesa visada pasiekama. Rezultatai rodo bendrą supratimą apie iššūkį atpažinti tiesą ir tiksliai bei objektyviai interpretuoti naujienas, taip pat skiriasi individualūs pasitikėjimo savo sugebėjimais lygiai ir emocinės reakcijos į melagingų naujienų atradimą. Tiksliau, **Italijoje ir Austrijoje** dalyviai šiek tiek pasitikėjo savo gebėjimu skaityti naujienas kritiškai, ypač juos dominančiomis temomis. Tačiau susidūrę su naujienomis, kurios pasirodė esąs netikros po to, kai buvo laikomos patikimomis, jie jaučia neviltį ir nepasitikėjimą. Tai rodo supratimą apie tiesos atpažinimo sudėtingumą ir tam tikrą atsargumą aklaui pasikliaujant informacijos šaltiniais. **Kipre ir Prancūzijoje** dalyviai pripažįsta, kad svarbu kritiškai skaityti naujienas, tačiau mažiau pasitiki savo sugebėjimais tai daryti sėkmingai. Kai jie sužino, kad naujiena, kuria jie tikėjo, yra klaidinga, jie jaučiasi nusivylę, nors kai kurie mano, kad naujienų pobūdis turi įtakos jų emocinei reakcijai. **Graikijoje** labiau suvokiama apribojimai, susiję su gebėjimu skaityti naujienas kritiškai ir objektyviai. Dalyviai pabrėžia žiniasklaidos raštingumo ir kritinio mąstymo svarbą, pripažįstant tiesos atskyrimo sudėtingumą gausaus ir dažnai prieštaringos informacijos eroje. **Lietuvoje** dalyviai sutinka, kad naujienas reikia vertinti kritiškai, tačiau pripažįsta, kad ne visada tai daro aktyviai. Sužinoję, kad naujiena, kurią jie laikė tiesa, pasirodė esanti klaidinga, jie patiria daugybę neigiamų emocijų, išryškinančių pasitikėjimo informacijos šaltiniais trapumą.

> Aktyvios priemonės ir švietimas

Paskutiniame klausime dalyvių buvo klausama, kokias temas, jų nuomone, reikėtų įtraukti į medijų raštingumo ugdymo programą informacijos vartotojo požiūriu. Dalyviai iš visų šalių sutiko, kad svarbu suteikti priemonės informacijos patikimumui įvertinti, įtraukti mokymo metodus, kaip atskirti patikrintas naujienas nuo netikrų ir lavinti pagrindinius įgūdžius, kaip teisingai interpretuoti informaciją ir analizuoti šaltinius. Be to, svarbu sustiprinti kritišką naujienų skaitymą, skatinant gebėjimą atpažinti ir apsiginti nuo nepatikrintos ar melagingos informacijos. Tai taip pat aktualus švietimas apie žiniasklaidos operacijas ir paslėptų pranešimų žiniasklaidos turinyje analizę. Lygiagrečiai, praktinės priemonės, padedančios tikrinti informaciją ir sutelkti dėmesį į patikimus šaltinius būti tinkamai pateiktos. Be to, pabrėžiama kritinio mąstymo ugdymo ir gebėjimo formuoti pagrįstą nuomonę svarba, nes tai švietimas kibernetinio saugumo ir duomenų privatumo klausimais. Labai svarbu pritaikyti programą prie besikeičiančių situacijų, ypač krizių metu, pavyzdžiui, karų ar kitų ekstremalių situacijų. Galiausiai buvo pasiūlyta, kad žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumas turėtų būti mokomas skirtingai, atsižvelgiant į amžių, profesiją ar pomėgius, taip pat įtraukiant kitas temas, pvz: **dirbtinis intelektas**, žurnalistikos etikos praktikos.

TRUMPAI:

● Suaugusiųjų švietėjai ir pedagogai:

- Pritaikytas turinys pagal suaugusiųjų pomėgius ir patirtį su žiniasklaida.
- Praktinės sesijos ir interaktyvūs metodai, pavyzdžiui, žaidimai.
- Svarbu didinti informuotumą apie skaitmeninės žiniasklaidos poveikį realaus pasaulio sprendimams.
- Reikia kovoti su neapykanta kunstančia kalba.
- Lankstumas ir nuolatinis turinio atnaujinimas prisitaikant prie besikeičiančios žiniasklaidos.

● Skaitmeninio ekspertai ir žiniatinklio kūrėjai:

- Dirbtinis intelektas (AI) yra esminis dalykas norint valdyti didelius duomenų kiekius.
- AI kaip įrankis, leidžiantis nustatyti netikrų naujienų šaltinius ir aptikti manipuliuojamą turinį
- Susirūpinimas dėl AI galimybės skleisti dezinformaciją.
- Novatoriškos praktikos, pvz., piliečių žurnalistika, ir įrankiai, pvz., interneto papildiniai.

● Vyriausybė ir valdžios institucijos:

- Kokybiškos informacijos užtikrinimo ir medijų naštingumo programų tobulinimo metodai.
- Griežtesnis galiojančių įstatymų ir Europos reglamentų vykdymas.
- Skatinti piliečių faktų tikrinimo įgūdžius.
- Sąmoningumo didinimo kampanijos ir ištekliai, pvz., „CheckMate“, skirti kovai su dezinformacija.
- Stiprus ES vaidmuo skatinant rinkėjų žiniasklaidos kompetenciją.

● Teisės ekspertai:

- Tarptautinis bendradarbiavimas kovojant su dezinformacija.
- Europos masto reglamentų ir informavimo kampanijų poreikis.
- Griežtesnis socialinių platformų reglamentavimas ir įstatymai prieš neapykantą.
- Medijų naštingumo integravimas į mokyklų programas.
- Priemonės, pvz., asmens tapatybės nustatymas interneto prieigai, siekiant kovoti su netikromis naujienomis.

● Žiniasklaidos agentūros:

- Kintantis žurnalistų vaidmuo skaitmeniniame amžiuje.
- Faktų patikrinimo ir skaidrumo svarba.
- Su socialine žiniasklaida susijusios galimybės ir rizika.
- Iššūkis išlaikyti patikimumą nepaisant informacijos pertekliaus.
- Matomumo ir patikimumo balanso svarba.

● Socialinės žiniasklaidos influenceriai:

- Bendra atsakomybė skleisti tikslią informaciją.
- Reikia skatinti medijų naštingumą.
- Reikia aktyviai įsitraukti į kritinį supratimą ir informacijos tikrinimą.
- Bendradarbiavimo tarp influencerių, socialinių platformų ir švietimo įstaigų svarba.

Šioje dalyje bus apibendrinti pokalbių su projekto suinteresuotosiomis šalimis rezultatai. Šie profesionalai, dirbantys žiniasklaidos ir švietimo srityje, buvo įvardinti kaip suinteresuotųjų šalių kategorijos:

- ✓ Suaugusiųjų švietėjai ir pedagogai;
- ✓ Skaitmeninio ekspertai ir interneto kūrėjai;
- ✓ Vyriausybė arba vietos ar regioninės valdžios institucijos;
- ✓ Teisės ekspertai;
- ✓ Naujienų žiniasklaidos agentūros ir kanalai;
- ✓ Socialinės žiniasklaidos influenceriai

Kiekvienam respondentui buvo užduodami tie patys klausimai, kaip ir tikslinėse grupėse, taip pat keli klausimai, labiau būdingi jų darbui medijų raštingumo tema.

> Suaugusiųjų švietimo teikėjai ir pedagogai

Kalbinti suaugusiųjų švietimo teikėjai ir pedagogai daugiausia dėmesio skyrė temoms, kurios turėtų būti įtrauktos į medijų raštingumo ugdymo programą, kaip padidinti suaugusiųjų įsitraukimą į medijų raštingumo ugdymo programas ir kokias novatoriškas mokymo priemones ar metodus galima įtraukti į medijų raštingumo ugdymo programą suaugusiems. Apskritai, visų interviu dalyviai teigė, kad norint užtikrinti žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo ugdymo programos suaugusiems efektyvumą, labai svarbu laikytis įtraukiančio ir tiesioginio požiūrio, kuriame būtų atsižvelgiama į jų **ankstesnę patirtį ir žinias apie žiniasklaidos ir socialinių tinklų naudojimą**. Pradedant nuo šių pagrindinių dalykų, galima sukurti mokymo kursą, suteikiantį jiems įrankius, kurių reikia norint suprasti ir kritiškai įvertinti informaciją, su kuria susiduria internete. Tai gali apimti **praktiniai užsiėmimai, kurių metu suaugusieji gali susipažinti su įvairiomis socialinės žiniasklaidos ypatybėmis** ir išmokti atskirti patikimus šaltinius nuo melagingų naujienų. Be to, svarbu, kad suaugusieji suprastų, kokį poveikį skaitmeninis pasaulis gali turėti tikram pasauliui, pabrėžiant **kaip per žiniasklaidą perteikiama informacija gali paveikti nuomonę, emocijas ir kasdienes sprendimus**. Šis aspektas yra gana svarbus, nes jis taip pat gali būti susietas su neapykantos kurstymo problema, kuri plačiai paplitusi internetinėje erdvėje. Norint padidinti suaugusiųjų susidomėjimą žiniasklaidos raštingumo programomis ir paskatinti dalyvavimą jose, labai svarbu **kad turinys atitiktų jų kasdienį gyvenimą ir dominančias sritis**. Tai gali reikšti, kad reikia tyrinėti tokias temas kaip nuotraukų naudojimas socialinėje žiniasklaidoje arba skaitmeninės komunikacijos poveikis tarpasmeniniams santykiams. Naudojant interaktyvius metodus tokius kaip **grupinės diskusijos, praktiniai užsiėmimai ir realių situacijų modeliavimas**, galima padėti suaugusiems geriau suprasti aptariamą sąvoką ir pritaikyti ją kasdieniame gyvenime (ypač žaidimo forma). Galiausiai, svarbu užtikrinti, kad suaugusiems skirtos žiniasklaidos raštingumo ugdymo programos **būtų lanksčios ir gebančios prisitaikyti** prie besikeičiančių situacijų ir naujus iššūkių, kurie gali iškilti šiuolaikinėje žiniasklaidos aplinkoje. Tam gali prireikti nuolat atnaujinti turinį ir integruoti naujas švietimo priemones ir išteklius, ypač krizių, pavyzdžiui, karų ar pandemijų, metu. Tokiu būdu būtų galima suteikti suaugusiems įgūdžių, reikalingų kritiškai ir sąmoningai naršyti šiandienos žiniasklaidos aplinkoje.

> Skaitmeninio ekspertai ir interneto kūrėjai

Skaitmeninio ekspertų ir interneto svetainių kūrėjų pirmiausia buvo klausiama, kokios, jų nuomone, yra pagrindinės naujovės, kurias galima pritaikyti šiuolaikiniam pasauliui. Atsakymai buvo vieningi: skaitmeniniame pasaulyje pagrindinė naujovė yra **dirbtinis intelektas (AI)**, kuris gali tvarkyti didelius duomenų kiekius ir efektyviai tvarkyti informaciją, padėdamas žmonėms apdoroti informaciją. Tačiau dirbtinis intelektas kelia susirūpinimą dėl manipuliavimo viešomis diskusijomis ir dezinformacijos platinimo. Tuo pačiu metu didėjantis dirbtinio intelekto technologijų prieinamumas gali paskatinti algoritmų gene-

ruojamų naujienų kūrimą. Kiti pokyčiai apima **pilietinę žurnalistiką**, kuri kai kuriais atvejais nurodoma kaip teigiama tendencija. Internetas ir **podcast'ai** yra laikomi svarbiomis naujovėmis naujienų sektoriuje, labiau dėl jų naujų taikomųjų programų poveikio. Į klausimą „Kokios priemonės gali būti sukurtos norint išsiaiškinti skleidžiamų naujienų tikrumą?“ atsakymas visada buvo orientuotas į AI, nustatant perspektyvią alternatyvą lavinant dirbtinį intelektą, kad būtų galima savarankiškai identifikuoti naujienų šaltinius ir aptikti, kurios nuotraukos ir vaizdo įrašai buvo sukurti dirbtinai, nors šis procesas dar tik prasideda. Dirbtinio intelekto ir geografinės vietos nustatymo paslaugų naudojimas iš tikrųjų gali būti labai naudingas, kaip ir kiti **faktų tikrinimo įrankiai** ir ataskaitų teikimo platformos yra vienodai svarbios naujienoms patikrinti. Tačiau sukurti veiksmingus įrankius sunku, nes melagingos naujienos keičiasi taip pat greitai, kaip jos sukuriamos, todėl **būtinai piliečių kritinio ir analitinio mąstymo ugdymas**. Galiausiai, paklausti, kaip paieškos sistemos ir socialinių tinklų algoritmai gali pagerinti informacijos kokybę, pašnekovai paminėjo keletą įdomių būdų. Vienas iš jų yra naudoti algoritmus naujienų kilmei nustatyti, vengiant straipsnių platinimo be esminio turinio ir atidžiai analizuojant tekstą pagal pavadinimą, siekiant nustatyti neatitikimus. Tačiau socialinių tinklų milžinių pasiryžimas atlikti reikšmingus pokyčius yra labai svarbus, nes algoritmų pakeitimai gali tiesiogiai paveikti pajamas ir vartotojų sąveiką. Todėl būtina tobulinti reglamentus ir teisinę sistemą, kad socialinių tinklų platformos būtų skatinamos atsakingai elgtis. Todėl galima stebėti algoritmus ir kurti sistemas, kurios numatytų naujienų patikimumą, nors didelio masto įgyvendinimas reikalauja iš naujo apdoroti didžiulius duomenų kiekius. Be to, AI algoritmų naudojimas šlamštui filtruoti ir reklamai sumažinti gali padėti pagerinti naudotojų patirtį.

> **Vyriausybė arba vietos ar regioninės valdžios institucijos**

Interviu metu buvo susitikta su žiniasklaidos ir švietimo srities valdžios institucijų atstovais. Kai kuriais atvejais buvo sunku juos pasiekti, o tai, viena vertus, reiškia didelį atstumą tarp valdžios institucijų ir piliečių, kita vertus, aiškių ir vienodai paskirstytų institucinių vaidmenų skirtingose šalyse trūkumą. Bendradarbiauti sutikusios institucijos iš esmės buvo apklaustos dviem pagrindinėmis temomis: a) kaip įstatymai gali toliau užtikrinti kokybišką informaciją ir apsaugoti bendruomenę bei demokratinį procesą nuo dezinformacijos ir klaidingos informacijos poveikio; b) ką vyriausybės arba vietos/regioninės valdžios institucijos gali padaryti, kad pagerintų suaugusiųjų žiniasklaidos švietimo programų veiksmingumą. Į pirmąjį klausimą gauti atsakymai išryškina skirtingus metodus, užtikrinančius kokybišką informaciją. **Kipre** siūlomos griežtesnės baudmės ir jų vykdymas; **Prancūzijoje** pabrėžiami iššūkiai, susiję su griežtų įstatymų vykdymu nepažeidžiant demokratijos, ypač socialiniuose tinkluose. **Austrija** skatina priimti Europos reglamentus, pvz., Skaitmeninių paslaugų įstatymą, kad padidintų internetinį skaidrumą ir kovotų su dezinformacija, pabrėžiant griežto šių taisyklių vykdymo svarbą. Galiausiai **Lietuva** kaip prevencinę priemonę siūlo stiprinti žodžio laisvę ir žurnalistinę etiką. Kalbant apie veiksmus, skirtus žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo programų veiksmingumui didinti, **Kipras** siūlo metodą, kuriame pagrindinis dėmesys būtų skiriamas teisingam informavimui organizuojant seminarus, konferencijas ir praktinius seminarus, kuriais siekiama tinkamai suprasti žiniasklaidos problemas. **Prancūzijoje** siūloma daugiau įtraukti ir skirti išteklių švietimo programoms atnaujinti ir optimizuoti, taip pat sukurti priemonės aktyviam suaugusiųjų dalyvavimui skatinti. Be to, pabrėžiama dezinformacijos problemų informavimo svarba, daugiausia dėmesio skiriant dirbtinio intelekto išteklių naudojimui. **Austrijoje** kalbinta institucija siūlo reklamuoti konkrečius projektus, tokius kaip „CheckMate“, kuriais siekiama didinti informuotumą apie dezinformaciją ir mokyti žmones, kaip ją atpažinti. Šios programos taip pat apima faktų tikrinimo įgūdžių, kurie yra būtini norint nustatyti teisingą ir patikimą informaciją, įgijimą. Be to, pabrėžiamas aktyvus Europos Sąjungos ir Europos Parlamento vaidmuo didinant informuotumą apie iššūkius, susijusius su dezinformacija ir klaidinga informacija, ypač artėjant Europos Parlamento rinkimams, siekiant užtikrinti sąžiningą ir faktais pagrįstą rinkimų kampaniją ir kartu stiprinti rinkėjų žiniasklaidos kompetenciją. Galiausiai **Lietuvos** pasiūlyme akcentuojama visuomenės informavimo apie melagingą informaciją svarba, siūloma tiesioginės komunikacijos strategija, siekiant užkirsti kelią dezinformacijos plitimui ir didinti supratimą apie kritinio informacijos šaltinių vertinimo svarbą.

> Teisės ekspertai

Pirmasis teisės ekspertams užduotas klausimas susijęs su tuo, kaip dalyvaujančios šalys tarptautiniu mastu bendradarbiauja kovodamos su dezinformacija. Apskritai visos dalyvaujančios šalys bendradarbiauja su Europos institucijomis, daugiausia per išrinktus savo šalių atstovus. Be to, **Italijoje** kova su dezinformacija apima keletą frontų, nors ji dar nėra labai išvystyta. Šalis bendradarbiauja per Užsienio reikalų ministeriją finansuodama informavimo procedūrų tikrinimo projektus. Šiuo metu svarstoma 2018 m. ES kovos su dezinformacija veiksmų plano peržiūra, surengta daug susitikimų ir imtasi veiksmų, įskaitant perspėjimo sistemos, skirtos šmeižto ir dezinformacijos kampanijoms stebėti, sukūrimą. Kita vertus, **Austrija** pripažįsta, kad reikia ieškoti naujų būdų, kaip kovoti su melagingomis naujienomis Europos, o ne nacionaliniu lygmeniu, atsižvelgiant į galimas pernelyg griežtų taisyklių socialinėje žiniasklaidoje pasekmes. Pagrindinis požiūris turėtų gerbti Konstituciją. Atsižvelgiant į tai, kad melagingų naujienų autoriai yra už ES ribų, manoma, kad labai svarbu bendradarbiauti vykdant veiksmingas kampanijas ir reglamentus prieš propagandą. **Prancūzija** pasirodo kaip aktyvi kovos su dezinformacija dalyvė su daugybe nacionalinių kampanijų ir gausa dažnų Eliziejaus rūmų pareiškimų. Jos dalyvavimas aiškiai matomas nacionaliniame ir tarptautiniame kontekste. Paklaustas apie tarptautinius susitarimus švietimo srityje, **italų** ekspertas nurodo, kad nors Europos Sąjungoje (ES) yra tarptautinių susitarimų, tarptautinių susitarimų dėl kovos su dezinformacija išskirtinai tarp Italijos ir kitų ES nepriklausančių šalių, jų dar nėra sudaryta. Tačiau 2017 metais buvo pristatytas teisės akto projektas, kuriame būtų įtrauktos naujos nusikalstamos veikos, siekiant užkirsti kelią manipuliavimui informacija internete. Šiuo metu šis įstatymo projektas sudaro pagrindinę teisinę bazę dėl dezinformacijos **Italijoje**. Kita vertus, **Prancūzija** 2018 m. įvedė „loi infox“, skirtą kovoti su manipuliavimu informacija ir melagingomis naujienomis. **Lietuva** pranešė 2022 m. birželį stiprinanti ES dezinformacijos praktikos kodeksą. Siekiama, kad šis kodeksas būtų pripažintas elgesio kodeksu pagal Skaitmeninių paslaugų įstatymą. ES kovos su dezinformacija praktikos kodeksas stiprinamas skatinant pasirašiusias šalis kiekvieną mėnesį pranešti apie savo veiksmus prieš dezinformaciją apie koronavirusą. Klausimas, ar yra teisinė prievolė mokykloms turėti žiniasklaidos švietimo programas, atskleidžia ne itin patrauklų dalyvaujančių šalių vaizdą: **Italijoje**, nors teisinės prievolės nėra, kalbintas ekspertas mano, kad didesnis visuomenės švietimas ir dezinformacijos suvokimas būtinas reformuojant švietimo struktūrą, pradedant nuo mokyklų ir baigiant universitetais. **Austrijoje** galutinis tikslas – visuomenė, „paskiepyta“ nuo dezinformacijos, daugiausia dėmesio skiriant prevencijai, naudojant žiniasklaidos švietimą ir faktų tikrinimą, ir pačios dezinformacijos atskleidimui per informacines kampanijas ir tyrimus. **Prancūzijoje** teisinės prievolės nėra, tačiau propaguojamas sąmoningumas, nors gali būti sunku jį įteisinti visuomenės švietime. Kita vertus, **Lietuva** remiasi Lietuvos Respublikos Visuomenės informavimo įstatymu ir šalyje jau galiojančia metodika kovai su dezinformacija. Apskritai yra bendra nuomonė dėl didesnio visuomenės švietimo ir informuotumo apie dezinformaciją didinimo svarbos, nors įgyvendinimo detalės įvairiose šalyse skiriasi. Galiausiai mūsų teisės ekspertų buvo paprašyta pateikti rekomendaciją dėl teisinių priemonių leidžiančių veiksmingiau kovoti su dezinformacijos plitimu. Atsakymuose pateikiama keletas svarbių požiūrių. **Italų** ekspertas drastiškai siūlo prieigą prie interneto, pagrįstą asmens identifikavimu, kad dezinformacijos kūrėjai ir propaguotojai būtų atsakingi už savo veiksmus. **Austrijoje** pabrėžiama būtinybė visoje ES vykdyti informuotumo didinimo kampaniją ir suformuoti ekspertų tinklą, kuris reguliariai nustatytų melagingas naujienas ir praneštų apie jas. Taip pat rekomenduojamas glaudesnis ES bendradarbiavimas ir ES masto reglamentų kūrimas. **Prancūzijoje** ekspertas siūlo griežtinti socialinių platformų reguliavimą, taip pat kovos su neapykantą įstatymus, duomenų ir privatumo apsaugą, skaitmeninį skaidrumą ir turinio reguliavimą. Galiausiai, **Lietuvoje** reikia koordinuoti veiklą vyriausybinio lygmeniu, stiprinti strateginės komunikacijos gebėjimus ir įtraukti žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumą į mokyklų programas, taip pat pritaikyti teisinį reglamentavimą, kad būtų kovojama su nauja žiniasklaidos dezinformacija. Taip pat rekomenduojamas glaudesnis ES bendradarbiavimas ir ES masto reglamentų kūrimas. **Prancūzijoje** ekspertas siūlo griežtinti socialinių platformų reguliavimą, taip pat kovos su neapykanta įstatymus, duomenų ir privatumo apsaugą, skaitmeninį skaidrumą ir turinio reguliavimą. Galiausiai, **Lietuvoje** reikia koordinuoti veiklą vyriausybinio lygmeniu, stiprinti strateginės komunikacijos gebėjimus ir įtraukti žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumą į mokyklų programas, taip pat pritaikyti teisinį reglamentavimą, kad būtų kovojama su nauja žiniasklaidos dezinformacija. Taip pat rekomenduojamas glaudesnis ES bendradarbiavimas ir ES masto reglamentų kūrimas.

> Naujienų žiniasklaidos agentūros ir kanalai

Tyrimui ypač naudingi buvo interviu su informacijos specialistais. Iš tiesų, šios srities profesionalų profilis sparčiai keičiasi, kaip ir žmonių informacijos poreikis. Iš klausimų, pateiktų šiai suinteresuotųjų šalių kategorijai, labai įdomių įžvalgų suteikė klausimas, susijęs su informacijos specialistų vaidmens pasikeitimu potiesos eroje. Atsakymai pabrėžia reikšmingą šiuolaikinės žurnalistikos vaidmens pasikeitimą. **Italijoje** pabrėžiama rizika prarasti patikimumą ir profesinį prestižą, taip pat būtinybė prisitaikyti prie naujų priemonių ir išlaikyti savo darbo kokybę. **Austrijoje** pabrėžiamas augantis faktų tikrinimo vaidmuo, ypač atsižvelgiant į dirbtinio intelekto ir teksto generavimo variklio, pvz., „Chat GPT“, poveikį žurnalistinių straipsnių kūrimui. **Graikijoje** akcentuojama naujienų naudingumo ir patikimumo perteikimo visuomenei svarba, o **Prancūzijoje** – iššūkis visada rasti ir pranešti tiesą esant informacijos pertekliui, ypač atsiradus socialinei žiniasklaidai. Šie atsakymai atspindi būtiną žurnalistų prisitaikymą prie skaitmeninio amžiaus ir po-tiesos iššūkių, vis daugiau dėmesio skiriant faktų tikrinimui ir visuomenės informavimo skaidrumui. Tai rodo, koks svarbus vis dar yra žurnalistikos vaidmuo, nepaisant to, kad ji dažnai yra nuvertinama. Tada buvo klausiama, kokios yra naujienų žiniasklaidos agentūrų galimybės ir rizika, susijusi su socialinių tinklų naudojimu. Atsakymai buvo daugmaž panašūs: akcentuojamas pavojus prarasti pasitikėjimą dėl informacijos pertekliaus, kita vertus – galimybė prisitaikyti prie naujų įrankių ir įtvirtinti autoritetą skaitmeniniame kontekste. Pripažįstamas platus socialinių tinklų, kaip naujienų sklaidos priemonės, pasiekiamumas, tačiau pabrėžiama ir nepatikrintos informacijos skleidimo rizika. Taip pat paminėtos socialinės žiniasklaidos teikiamos didesnio matomumo galimybės, tačiau tai yra rizika prarasti kūrybiškumą bandant pasiekti didesnius visuomenės sluoksnius. Neabejotina, kad atsakymai atspindi šiuolaikinės žiniasklaidos aplinkos sudėtingumą ir svarbą rasti balansą tarp prieigos prie didelės socialinės žiniasklaidos auditorijos ir žurnalistinės informacijos kokybės bei patikimumo išlaikymo

> Socialinės žiniasklaidos influenceriai

Šį skyrių užbaigiame apibendrinami interviu su socialinių tinklų influenceriais, kuriems buvo užduodami klausimai apie jų viešo asmens atsakomybės laipsnį, rezultatų santrauką. Influenceriai yra nauji informacijos pasaulio žaidėjai ir jų vaidmuo gali būti labai skirtingas. Kai kurie iš jų yra kontrkultūrinių balsų ir jaunų ar alternatyvaus mąstymo nešėjai; kitais atvejais jie yra tikros įžymybės, turinčios didelę galią viešajai nuomonei. Socialinių tinklų influencerių atsakomybė skleidžiant melagingas naujienas – vienas iš projektui rūpimų klausimų. Be to, jie buvo paklausti, kokį vaidmenį jie turėtų atlikti šiame kontekste ir kaip jie gali prisidėti prie visuomenės švietimo žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo klausimais. Visi pašnekovai sutiko, kad influenceriai dėl pasiekiamos plačios auditorijos turi didelę įtaką ir didelę atsakomybę. Dalijimasis nepatikrinta arba klaidinga informacija gali paskatinti dezinformaciją ir turėti rimtų pasekmių visuomenei. Kita vertus, influenceriai galėtų atlikti teigiamą ir svarbų vaidmenį žiniasklaidos raštingumo ugdymo programose. Jie gali panaudoti savo žinomumą, kad skatintų kritinį sąmoningumą ir mokytų visuomenę kritiškai vertinti internetinę informaciją. Tam reikalingas aktyvus influencerių įsitraukimas skatinant informacijos tikslumą ir patikimumą. Labai svarbu, kad jie elgtųsi atsakingai ir suvoktų savo veiksmų poveikį viešajai nuomonei. Galiausiai, atsakymai ragina bendradarbiauti tarp influencerių, socialinių platformų ir švietimo įstaigų – jų vaidmuo galėtų būti itin svarbus sprendžiant šį iššūkį veiksmingai nuotoliu ir dalyvaujant.

7. Gerosios praktikos analizė

Šiame vadovo skyriuje bus pristatytos partnerių šalyse nustatytos svarbiausios gerosios praktikos medijų raštingumo srityje. Kiekvieno partnerio buvo paprašyta nustatyti geriausią švietimo iniciatyvų ar politikos projektų tematikos praktiką, vadovaujantis konkrečiais kriterijais, taip sudarant etaloną, pagal kurį partnerystė galės toliau plėtoti projektą. Čia pateikti pavyzdžiai išsiskiria švietimo naujovėmis ir efektyvumu bei yra pastaraisiais metais įgyvendintos iniciatyvos. Norėdami nuodugniau pažvelgti į geriausią kiekvienos į partnerystę įtrauktos šalies praktiką, žr. atskirų šalių tyrimus, kurie pridedami prie vadovo. Vėliau bus aprašyta pasirinkta geriausia praktika, nustatyta šalyse, kurios nėra partnerystės dalis, taip suteikiant išsamesnę sistemą, naudingą projekto tikslams.

Šalių partnerių geriausios praktikos sąrašas

Siekiant aiškumo ir geresnio vadovo diskursyvumo, gerosios praktikos suskirstytos pagal tipologiją, nors daug iniciatyvų sunku suskirstyti į kategorijas. Tiesą sakant, tokio tipo projektai dažnai sprendžia įvairius žiniasklaidos temas aspektus vienu metu, taikant daugiadisciplininį ir transmedijos metodą. Kiekviena geroji praktika trumpai aprašoma, išryškinant jos pagrindines ypatybes ir įnešamas naujoves.

> Mokymo programos

Nustatytos medijų raštingumo mokymo programos labai skiriasi – nuo universitetinių studijų programų iki kelių savaičių trukmės edukacinių programų. Konkrečiai, Kipre nuo 2022 m. Kipro pedagoginis institutas vykdo medijų raštingumo programą, skirtą mokytojų, studentų ir vaikų medijų raštingumui gerinti. Programa siekiama suteikti jiems galimybę prieiti prie informacijos, tapti kritiškais vartotojais ir turinio kūrėjais, apsisaugoti nuo dezinformacijos ir patyčių elektroninėje erdvėje bei atsakingai ir saugiai panaudoti savo žinias ir vaizduotę kuriant ir perteikiant žinutes bei idėjas. Be to, programoje numatytas studentų vaizdo klipų, skirtų kūrybiškam ir saugiam interneto naudojimui, kūrimo konkursas – esminis iniciatyvos aspektas, skirtas įgytoms žinioms pritaikyti¹.

Lietuvoje, siūlomas universitetinis medijų raštingumo kursas, suskirstytas į tris pagrindinius modulius: Žiniasklaida, demokratija, informuotas ir įtrauktas pilietiškumas; Skaitmeninis atsparumas ir žiniasklaidos raštingumas dezinformacijos eroje; Informacijos patikrinimas ir faktų patikrinimas įrankiai².

Italijoje, buvo nustatytos kelios svarbios iniciatyvos: „Skaitmeninės technologijos aktyviam gyvenimui“ – tai 2022 m. sukurta mokymo programa, skirta vyresnių nei 60 metų asmenų skaitmeniniams įgūdžiams tobulinti. Projektu siekiama spręsti didėjantį vyresnio amžiaus piliečių poreikį kritiškai naudoti technologines ir skaitmenines priemones. ir sąmoningai už aktyvų pilietiškumą. Programos naujovės slypi jos mokymo programoje, kurioje nagrinėjamos dalyvių kasdieniam gyvenimui aktualios temos, įskaitant sveikatos stebėjimą ir apsipirkimą internetu, kurios yra sritys, kuriose tikslinė grupė nuolat susiduria su iššūkiais. „Skaitmeninio skaitymo ugdymas“ – tai Associazione Literacy Italia sukurta mokymo programa mokytojams, bibliotekininkams ir skaitymo entuziastams.

1 <https://medialiteracy.pi.ac.cy/>

2 <https://www.vdu.lt/lt/study/subject/11156/>

Pagrindinis šio projekto aspektas yra individualizuota mentorstė siūloma kurso metu, leidžianti dalyviams nuodugniai išnagrinėti temas su patyrusiais specialistais³. FREEYOU projektas, kurį 2021 m. sukūrė MEET – Skaitmeninės kultūros centras ir Fondazione Cariplo, susideda iš penkių internetinių seminarų, apimančių įvairias temas, tokias kaip dezinformacija, faktų tikrinimo strategijos, socialinių tinklų dinamika, ir dirbtinis intelektas. Pagrindinė projekto naujovė yra svarbių, tačiau neįprastų temų, tokių kaip socialinė žiniasklaida, svarstymas memais ir klastotės, kurios yra labai svarbios šiandienos skaitmeninėje aplinkoje⁴. Kitas **Italijos** projektas yra „Schoolmedia – Journalism Writing Laboratory“, mokymo programa, kurią sukūrė Zai.net, School-media ir patvirtino Švietimo ministerija. Ji skirta aukštųjų mokyklų studentams ir jauniems suaugusiems, siekiant išmokyti rašyti straipsnius, akcentuojant šaltinių tikrinimą ir informacijos parinkimą. Tai viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl šis projektas buvo įvardytas kaip naudingas mokyti praktiškai: dalyviai lavina savo medijų raštingumo įgūdžius patirdami visus žurnalisto darbo etapus⁵.

Prancūzijoje buvo nustatytos dvi mokymo programos: pirmoji yra žiniasklaidos ir informacinis raštingumas – mokytojų užsiėmimai klasėje, tai CLEMI organizuojami seminarai. CLEMI instruktoriai atvyksta į mokyklas ir organizuoja pirmojo ir antrojo laipsnio Déclic'Critique seminarus. Šie seminarai yra filmuojami ir sumontuojami į 5 minučių trukmės vaizdo įrašą, iliustruojantį konkrečius mokytojų žiniasklaidos ir informacinio raštingumo atvejus. Vaizdo modulius, transliuojamus CLEMI „YouTube“ kanale, papildoma paketas pedagogams, įskaitant būtinas sąlygas mokytojams, užduočių lapą ir naudojamus išteklius, kad mokytojai galėtų įgyvendinti šią veiklą klasėje. Šis požiūris derina patyriminį mokymąsi su skaitmenine prieiga, pasiekiant platesnę auditoriją. Technologijų ir vaizdo turinio naudojimas ne tik padidina įsitraukimą, bet ir daro informaciją labiau prieinamą ir patrauklesnę į vizualiai orientuotą kartą, o tai galiausiai prisideda prie mokinių ir mokytojų žiniasklaidos ir informacinio raštingumo gerinimo. Antrasis yra nuotolinis „Žiniasklaidos gynybos“ kursas apie skaitmenines teises ir saviraiškos laisvę internete, bylinėjimosi procesą sudaro dešimt modulių, sukurtų kaip informacinis vadovas, skirtas skaitmeninių teisių byloms propaguoti. Šių modulių turinys apima nuo pagrindinių tarptautinės teisės ir žodžio laisvės principų iki neapykantos kurstymo, melagingų naujienų, dezinformacijos ir propagandos. Jis skirtas ugdyti ir suteikti asmenims, ypač teisės specialistams ir aktyvistams, žinių ir įgūdžių, susijusių su skaitmeninėmis teisėmis ir saviraiškos laisve internete. Dalyviai gali panaudoti savo žinias ir įgūdžius bei tarptautinius teisių principus spręsti panašias problemas skirtinguose regionuose, skatinant saviraiškos laisvę. Kursų metu įgyti advokacijos įgūdžiai pritaikomi įvairiose situacijose – nuo teisinės praktikos iki pilietinės visuomenės organizacijų, todėl asmenys gali ginti skaitmenines teises visame pasaulyje. Be to, kursas suteikia mokiniams galimybę įveikti kylančius iššūkius, pvz., šmeižtą, privatumą, neapykantą kurstančią kalbą ir dezinformaciją, suteikiant vertingos patirties, taikytinos skirtingoje kultūrinėje, teisinėje ir politinėje aplinkoje.

Graikijoje nustatytos iniciatyvos labiau susijusios su skaitmeniniais įgūdžiais, o ne su žiniasklaidos raštingumu, tačiau jai būdinga daug temų. Kalbant apie mokymo programas, gera praktika yra *Nacionalinė skaitmeninių įgūdžių akademija*. Tai Skaitmeninio valdymo ministerijos iniciatyva kurti ir rinkti mokomąjį turinį, kuriuo siekiama ugdyti skaitmeninius įgūdžius visų socialinių grupių piliečiams. Akademijoje jie gali rasti kursus, atitinkančius jų asmeninius poreikius ir padedančius formuoti jų profesinį profilį, kad atitiktų skaitmeninės eros poreikius. Be to, buvo sukurta internetinė platforma, kurioje yra patalpinta nemokama mokomoji medžiaga. Į platformą įtrauktas įsivertinimo įrankis leidžia įvertinti skaitmeninių įgūdžių lygį atsakant į kelis paprastus klausimus. Vėliau, atsižvelgiant į įsivertinimo rezultatus, pasiūlomas asmeninis kursas, kuris puikiai atitinka jų poreikius.

3 <https://www.cremit.it/tecnologie-digitali-per-vivere-attivamente-un-progetto-di-educazione-ai-media-rivolto-la-terza-eta/>

4 <https://www.meetcenter.it/it/freeyou-il-corso-di-formazione-per-la-media-literacy/>

5 <https://schoolmedia.it/Laboratorio-di-scrittura.html>

> Įgūdžių ir kompetencijų sistema

Įgūdžių ir kompetencijų sistema yra struktūrizuotas bruožas, apibūdinantis konkrečius įgūdžius, gebėjimus ir žinias, kurių reikia sėkmei tam tikroje srityje⁶. Šios sistemos sukurtos siekiant pateikti aiškia ir išsamia kompetencijų, reikalingų asmenims, kad jie galėtų efektyviai atlikti savo pareigas, apžvalga. Jie naudojami kaip mokymo programų rengimo ir veiklos vertinimo planas ir paprastai apibūdina skirtingų lygių įgūdžius ir kompetencijas. Žiniasklaidos raštingumo srityje dalyvaujančiose šalyse buvo nustatytos dvi sistemos.

Graikijoje įgūdžių seminarų programa suskirstyta į keturis teminius modulius, sudarytus iš pasaulinių tvaraus vystymosi rodiklių (aplinka, gerovė, saugumas, pilietinė visuomenė, šiuolaikinės technologijos ir verslumas) ir pritaikyta pagal amžių. Kiekvienas teminis modulis suteikia galimybę lavinti vaikų skaitmeninius įgūdžius, ypač: 21-ojo amžiaus įgūdžius, skaitmeninio mokymosi gyvenimo įgūdžius, inžinerijos ir mokslo technologijų įgūdžius, žiniasklaidos valdymo įgūdžius ir proto įgūdžius. Šioje sistemoje didelis dėmesys skiriamas įgūdžiams, susijusiems su medijų raštingumu skaitmeninėje aplinkoje⁷.

Kipro pedagoginis institutas yra kibernetinės saugos projekto koordinatorius, kuriuo siekiama sustiprinti pastangas Kipre kūrybiškai ir saugiai naudotis internetu ir propaguoti Nacionalinę geresnio interneto vaikams Kipre strategiją. Projekto metu buvo sukurta mokomoji ir informacinė medžiaga, ištekliai ir įrankiai, taip pat organizuotos kampanijos, skirtos vaikams, jaunimui, tėvams ir mokytojams suteikti įgūdžių ir žinių apie interneto saugumą. Be to, įsteigta pagalbos linija ir skundų linija, teikianti informaciją, patarimus ir paramą vaikams, jaunimui, tėvams ir mokytojams⁸.

> Praktika arba metodikos, kuriomis siekiama sustiprinti esminio žiniasklaidos raštingumo įgūdžių įsisavinimą

Kritinio žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo įgūdžių ugdytas apima daugybę praktikų ir metodikų, skirtų padėti asmenims kritiškai analizuoti, vertinti ir suprasti žiniasklaidos pranešimus. Viduržemio jūros regiono skaitmeninės žiniasklaidos observatorija (MedMO) yra Europos skaitmeninės žiniasklaidos observatorijos regioninis centras, apimantis **Graikiją, Kiprą** ir Maltą. 2022 m. gruodžio 1 d. pradėtas projektas, kuris vykdomas iki 2025 m. gegužės mėn., gavo finansavimą iš Europos Komisijos Skaitmeninės Europos programos (2021–2027 m.), skirtą nacionaliniams skaitmeninės žiniasklaidos centrams sukurti, siekiant išplėsti Europos skaitmeninės erdvės pasiekiamumą. Žiniasklaidos observatorija (EDMO). MedDMO suteikia naujų bendradarbiavimo faktų tikrinimo būdų, sutelkiant dėmesį į atsirančias dezinformacijos kampanijas, susijusias būtent su Viduržemio jūros regionu. Juo siekiama suteikti reikšmingų žinių apie vietinę informacinę aplinką. Ji vienija tyrimų, faktų tikrinimo ir žiniasklaidos organizacijas, kurios atlieka tarptautiniu mastu pripažintą mokslinį darbą ir veiklą dezinformacijos srityje. Portalas meddmo.eu yra skaitmeniniai vartai, kuriuose yra trijų dalyvaujančių šalių žurnalistų ir tyrėjų atliekami faktų tikrinimo darbai. Ji taip pat apima išsamią konsorciumo veiklą, susijusią su tolesniu žiniasklaidos raštingumo ir naujienų tikrinimo metodų skatinimu. Tikimasi, kad partneriai spręs žurnalistinius ir mokslinius klausimus, tokius kaip imigracija, klimato kaita, sveikata, rinkimai ir technologijos – temos, kurios dažnai atsiduria dezinformacijos kampanijų, kurios supriešino ES, centre⁹.

Moreover, in 2023, *The Department of Communication and Internet Studies at the Kipras University* of Be to, 2023 m. **Kipro** technologijos universiteto Komunikacijos ir interneto studijų katedra, Europos projektas „Horizontas 2020“, „Co-Inform“, Kipro pedagoginis institutas ir JAV ambasada Kipre paskelbė finansavimo programą, skirtą daugiašaliam požiūriui skatinti sprendžiant dezinformacijos problemą, kaip 2019 m. konferencijos „Kova su dezinformacija per žiniasklaidos raštingumą“ tęsinį veiksmą. Po konkurso Vertinimo komitetas atrinko šiuos du finansavimo pasiūlymus: Kipro atvirojo universiteto antikūnai prieš klaidingą informaciją ir **Kipro** jaunimo tarybos bendrai kūrimas žiniasklaidos priemonių raštingo jauni-

6 Gillis AS, kas yra kompetencijų sistema?

Gauta iš <https://www.techtarget.com/searchhrsoftware/definition/competency-framework>

7 <https://elearning.iep.edu.gr/study/course/index.php?categoryid=44>

8 <https://cybersafety.cy/>

9 <https://meddmo.eu/>

mo. Pirmuoju siekiama sukurti, parengti ir pritaikyti bandomosiose mokyklose pavyzdinę patirtį, skirtą žiniasklaidos ugdymui prieš klaidingą informaciją; taip pat siekiama plėtoti paauglių studentų, kritiškai susidorojančių su informacija skaitmeninėje medijoje metakognityvines nuostatas ir įgūdžius. Antrosios tikslas – supažindinti Kipro jaunuolius ir plačiąją visuomenę su žiniasklaidos raštingumo sąvokomis, įrankiais ir įgūdžiais, pavyzdžiui, tikrinimo įrankiais ir struktūrinėmis žiniasklaidos problemomis, dėl kurių daugėja dezinformacijos. Projektu taip pat siekiama ugdyti informuotumą apie tai, kaip dezinformacija daro įtaką demokratinėms procesams ir skatina ekstremizmą, rasizmą, seksizmą ir kitų rūšių neapykantą kurstančioms kalboms, taip pat pavyzdžiams, kai stereotipai tam tikromis temomis, pvz., lyčių lygybe, klimato kaita, LGBTQI+ teisėmis, propaguojami neteisingai. Austrijoje buvo nustatytos įvairios tokio pobūdžio iniciatyvos. Mimikama – netikrų naujienų tikrinimas: didelis netikrų naujienų kiekis, sklindantis internete, paskatino Vienos organizaciją „Mimikama“ sukurti kanalą, kuriame asmenys galėtų siųsti galimus netikrų naujienų įrašus ar kitokią informaciją. Tada Mimikama analizuoja kiekvieną atvejį, kad vartotojui, bet ir plačiai visuomenei, galėtų patikrinti susijusio straipsnio faktus. Faktų tikrinimo procesą atlieka ne tik darbuotojai, bet ir bendradarbiaudami su viešu forumu. Pati platforma renka įvairius netikrų naujienų ir dezinformacijos bei klaidingos informacijos pavyzdžius iš visos vokiškai kalbančios srities. Platforma pasiekama per hoaxsearch.com, joje pateikiami visi svarbūs netikrų naujienų patikrinimai, kuriuos jau atliko organizacija, susieta su konkrečiu argumentu. Remdamasis kažkieno pateiktu argumentu, forumas ir Mimikamos bendruomenė bando iširti atvejį, tikrindami, ar informacija yra teisinga, ar ne. Kolektyvinė tiriamoji veikla leidžia greičiau pasiekti geresnių ir įvairesnių rezultatų, palengvina keitimąsi idėjomis ir informacija. Procesas taip pat garantuoja skaidrumą ir atsekamumą. Atlikus tyrimą, Mimikamos redakcija sujungia rezultatus ir sukuria informatyvų straipsnį su aktualia informacija vartotojams. Tada rezultatai skelbiami svetainėje ir hoaxsearch.com.¹⁰

Dar vienas įrankis **Austrijoje**, melagingų naujienų bingo yra žaismingas būdas iširti politinį diskursą ir skatinti žiniasklaidos raštingumą. Jis gali būti įvairiai panaudotas kaip mokymo ir kito ugdymo darbo dalis. Iš pradžių įrankį „Populizmo bingo“ pavadinimu sukūrė Suomijos organizacija. Austrijos organizacija „Saugėnis internetas“ pakeitė jį į „Fake News Bingo“ (liet. Melagingų naujienų bingo), siekdama pasiūlyti žaismingą būdą tobulinti suaugusiųjų gebėjimus atpažinti netikras naujienas. Priemonė skirta naudoti dirbant tiesiogiai su socialine žiniasklaida ir naujienomis. Vienintelis dalykas, kurio reikia, yra bingo diagrama, kurią galima atsisiųsti, ir socialinės žiniasklaidos platformos naujienų kanalas. Bingo kortelė veikia kaip analizės pagrindas tiriant žiniasklaidą. Kortelėje yra įvairių tipišκών netikrų naujienų pavyzdžių, o žaidimo tikslas – atpažinti tipiškos melagingų naujienų retorikos elementus žiniasklaidos tekstuose. Priemonė nėra susieta su jokia partijos politika, bet gali būti naudojama nagrinėjant bet kokį politinį tekstą ar retoriką. Kaip ir tradiciniame bingo žaidime, laimi tas žaidėjas, kuris pirmasis pažymi visus savo bingo kortelės langelius iš eilės (horizontaliai, vertikalčiai arba įstrižai). Paruošimas yra labai paprastas ir leidžia suaugusiems tiesiogiai įsitraukti į netikras naujienas socialiniuose tinkluose. Žaismingas personažas padeda lengvai tobulinti kompetencijas be ilgų teorinių įvadų į temą¹¹.

WebAngels 2.0 projektas yra metodika, skirta pagerinti kritinio žiniasklaidos raštingumo įgūdžių įgijimą. Ši iniciatyva yra orientuota į pragmatiškus metodus ir metodus, kaip bendrauti su interneto vartotojais, daugiausia dėmesio skiriant kritinio mąstymo skatinimui ir reflektuojančių dialogų skatinimui, siekiant pagreitinti teigiamus elgesio internete pokyčius. Įtraukiant aštuonis–dešimt atsidavusių savanorių vienoje platformoje, vadinamoje „WebAngels“, projektas inicijuoja tikslines intervencijas, kuriomis siekiama paskatinti teigiamus vartotojų elgesio internete pokyčius, turinčius ploną ribą tarp saviraiškos laisvės ir neapykantos. Pagrindinė WebAngels 2.0 naujovė yra jos iniciatyvus požiūris į neapykantą internete. Pasišventusių savanorių panaudojimas tiesioginiam įsitraukimui išskiria jį iš kitų, palengvindamas atspindintį dialogą dėl teigiamų elgesio pokyčių. Tiek nusistovėjusios, tiek naujos informacijos įtraukimas ir prieštaringos kalbos strategijos demonstruoja gebėjimą prisitaikyti ir veiksmingumą sprendžiant besikeičiančius interneto iššūkius. APA – Faktencheck yra projektas, specialiai sukurtas siekiant patenkinti tiek individualių informacijos vartotojų, tiek žiniasklaidos subjektų, siekiančių sustiprinti savo faktų tikrinimo galimybes, poreikius. Šia iniciatyva siekiama suteikti šioms grupėms įgūdžių ir išteklių, reikalingų atskirti faktais pagrįstą informaciją iš didžiulės internete paplitusios dezinformacijos jūros. Tikslas yra

10 <https://www.mimikama.org/>

11 https://www.saferinternet.at/fileadmin/categorized/Materialien/Fake-News_Bingo.pdf

ne tik demaskuoti dezinformaciją bet ir suteikti įžvalgų apie šiuolaikinius tyrimo metodus. Faktų tikrinimas apima įvairias temas, apimančias ne tik politinius pareiškimus, bet ir užtikrina, kad skaitytojai gautų apčiuopiamos naudos – prieigą prie svarbios informacijos ir apsaugą nuo dezinformacijos. Aktualumas vertinamas remiantis informacijos masyvumu, turinčiu įtakos visuomenės interesams ir visuomenės nuomonei. Šis metodas yra naujoviškas, nes jis neapsiriboja reagavimu į klaidingą informaciją; vietoj to, ji aktyviai padeda skaitytojams atskirti tikrus ir klaidingus faktus. Tai taip pat atskleidžia, kaip naujienos kuriamos skaitmeniniame amžiuje. Išsamus faktų tikrinimo metodas apima įvairias temas ir skatina kritinį mąstymą įvairiuose kontekstuose¹².

Kita svarbi šiam vadovui pasirinkta **Austrijos** iniciatyva yra NVO COMMIT projektas MILES, kurio tikslas toliau plėtoti nekomercinius žiniasklaidos grotuvus. Organizacija mato save kaip platformą toliau tobulinti žurnalistų, nekomercinių transliuotojų ir suaugusiųjų švietimo įstaigų kompetencijas ir įgūdžius. Projekto metu buvo parengta įvairi medžiaga ir vyko mokymai keliose Europos šalyse. Žiniasklaidos partneriai – tai įvairi tarpdisciplininių specialistų grupė, kuriai būdinga tai, kad jų darbas yra orientuotas į žiniasklaidos ir informacinį raštingumą, kaip neatsiejama seminarų ir mokymo programų dalis. Projektai įgyvendinami naudojant dalyvaujamasias garso ir audiovizualinės kūrimo metodikas, o visų svarbiausia – bendruomenė. Mokymuose dalyvaujantys dalyviai buvo supažindinti su žurnalistikos etikos kodeksu ir sužinojo apie atsakomybę, susijusią su žiniasklaidos veikla. 24 mėnesių trukmės veikla apima struktūrinius mainus, vietinius tyrimus, penkis partnerių susitikimus ir mokymo / mokymosi renginį, skirtą partneriams, instruktoriams ir stažuotojams įtraukti¹³.

> Politika

Žiniasklaidos raštingumo srityje politika vaidina lemiamą vaidmenį formuojant švietimo iniciatyvas ir visuomenės informuotumą apie kritinę žiniasklaidos analizę. Šiose strategijose išdėstytos žiniasklaidos raštingumo integravimo į mokyklų programas gairės, skatinamas mokytojų rengimas ir užmezgama partnerystė su žiniasklaidos pramone, siekiant užtikrinti informatyvaus ir patikimo turinio kūrimą. Pradedant nuo **Graikijos**, kaip matėme anksčiau, nustatyta praktika labiau susijusi su skaitmeniniais įgūdžiais, o ne su žiniasklaidos raštingumu. Skaitmeninės transformacijos Biblija yra būtinų intervencijų į valstybės technologinę infrastruktūrą, gyventojų švietimą ir mokymą siekiant įgyti skaitmeninių įgūdžių ir kaip Graikija naudojami skaitmeninės technologijos dokumentais visuose ūkio ir viešojo administravimo sektoriuose. Bendradarbiaujant su suinteresuotosiomis šalimis, organizacijomis ir pilietine visuomene, Skaitmeninės transformacijos Biblijoje aprašoma skaitmeninės transformacijos strategija ir jos įgyvendinimo planas. Tai ne tik deklaratyvus strateginis dokumentas, daug dėmesio skiriant įgyvendinimui, sutelkiant dėmesį ne tik į tai, „ką“ reikia padaryti, bet ir „kaip“ tai padaryti. Skaitmeninės transformacijos Biblijoje aprašytomis intervencijomis siekiama įvykdyti esminius reikalavimus ir nacionalinės skaitmeninės strategijos įgyvendinimą. Pirminis svarbiausių projektų, remiančių skaitmeninės transformacijos įgyvendinimą, katalogavimas nėra išsamus ar ribojantis. Veiksmų planas išlieka atviras ir dinamiškas, jis bus nuolat kuriamas ir kasmet atnaujinamas derinant su atitinkamomis viešojo administravimo institucijomis. Šis pasikartojantis procesas užtikrina, kad atsirandantys poreikiai ar prioritetai gali paskatinti papildomus projektus tiek horizontaliu, tiek sektorių lygmeniu, suderinamų su bendra strategija, vadovaujantis visa apimančia filosofija ir pasitarnaujančių pagrindiniams Skaitmeninės transformacijos Biblijos tikslams. Esminės skaitmeninės transformacijos priemonės apima daugybę iniciatyvų ir projektų, suskirstytų į septynias skirtingas strategines ašis. Šis skirstymas į kategorijas yra apgalvotas, atsižvelgiant į intervencijų pobūdį ir turinį, siekiant skaidriai apibrėžti skaitmeninės transformacijos veiksmų plano įgyvendinimo metodą. Be to, sąmoningai sutelkiamas dėmesys į naujų technologijų panaudojimą, siekiant sukurti sudėtingus sprendimus, palengvinančius plano tikslų įgyvendinimą¹⁴.

Prancūzijoje yra ARCOM, garso ir vaizdo ir skaitmeninių ryšių reguliavimo institucija. Ji garantuoja bendravimo laisvę ir audiovizualinės kūrybos finansavimą bei teisių apsaugą. Ji yra atsakinga už sisteminių platformų, kuriose vykdoma internetinio tarpininkavimo veikla, reguliavimą, pvz., vaizdo įrašų dalijimo-

12 <https://apa.at/service/faktencheck-2/>

13 <https://www.commit.at/projekte/miles>

14 <https://digitalstrategy.gov.gr/en/>

si platformas, socialinius tinklus, paieškos variklius, kaupiklius ir programų parduotuves. Nuo 2018 m. gruodžio 22 d. įstatymo dėl kovos su manipuliavimu informacija internetinės platformos kasmet privalo informuoti šią instituciją apie pastangas kovoti su manipuliavimu informacija. Pagrindinis tikslas yra sustiprinti skaitmeninės komunikacijos skaidrumą, atskaitomybę ir vientisumą, verčiant internetinių platformų operatorius pranešti apie savo veiksmus prieš manipuliavimą informacija, taip sumažinant melagingos ar klaidinančios informacijos sklaidą. Be to, juo užtikrinamas teisės aktų laikymasis, užtikrinama pusiausvyra tarp vartotojų teisių apsaugos ir saviraiškos laisvės, kartu kovojant su žalingu turiniu. Metinių ataskaitų skelbimas skatina skaidrumą, suteikia galimybę suinteresuotosioms šalims ir visuomenei įvertinti priemones, kurių imasi internetinių platformų operatoriai siekdami išsaugoti skaitmeninės komunikacijos autentiškumą, taip skatinant patikimesnę ir atsakingesnę skaitmeninę aplinką¹⁵.

> Inovatyvus technologinių atramų panaudojimas

Naujoviški technologiniai metodai tapo neatsiejama žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo gerinimo skaitmeniniame amžiuje. Šiame skyriuje akcentuojamos kai kurios pavyzdinės praktikos, kuriomis pasitelkiamos technologinės naujovės, skatinančios kritinį mąstymą ir skaitmeninį raštingumą. Tarp svarbiausių iniciatyvų šioje srityje daugelis apima internetines faktų tikrinimo platformas ar tinklus. Pavyzdžiui, **Prancūzijoje** „AFP Factuel“ yra „Agence France-Presse“ – daugiakalbės ir daugiakultūros naujienų agentūros, kurios misija – nuolat teikti tikslią, subalansuotą ir nešališką naujienų aprėptį, paslauga. AFP pradėjo teikti skaitmeninio patvirtinimo paslaugą Prancūzijoje 2017 m. ir tapo pirmąja pasaulyje faktų patikrinimo organizacija. Jos žurnalistai stebi internetinį turinį vietinėmis kalbomis – nuo amharų iki hindi, lenkų ar portugalų. Jie atsižvelgia į vietines kultūras, kalbas ir politiką ir bendradarbiauja su AFP biurais visame pasaulyje, kad ištirtų ir paneigtų melagingą informaciją, sutelkiant dėmesį į dalykus, kurie gali būti žalingi, paveikūs ir manipuliuojami. Pagrindinis „AFP Factuel“ tikslas yra paneigti melagingus ir žalingus internete skleidžiamus teiginius, ypatingą dėmesį skiriant labai virusinei ir potencialiai pavojingai dezinformacijai. Jie teikia pirmenybę teiginių, galinčių kelti pavojų žmonių sveikatai, sutrikdyti demokratinius procesus arba skatinti neapykantą kurstyti ir rasizmą, tyrimui. AFP Factuel laikosi griežtų nešališkumo ir nepriklausomumo standartų, tikrindama faktus, remdamasi jos tikrumu, o ne šaltiniu ar politine priklausomybe. Jų požiūriui būdingas skaidrumas, panaudojimas daugybės nepriklausomų šaltinių ir ekspertų nuomonės, ir jie naudoja tradicinius žurnalistinius metodus ir technines priemones teiginiams patikrinti. Jie atrenka paraiškas tvirtinimui pagal virusiškumą ir viešąjį interesą, pirmenybę teikdami tiems, kurie turi didžiausią poveikį¹⁶.

„Fact Check Cyprus“ yra internetinė platforma, skirta kovoti su dezinformacija ir klaidinga informacija **Kipre**. Šioje iniciatyvoje dalyvauja žmonės, turintys ilgalaikių žinių biologijos, medicinos, fizikos, inžinerijos, maisto mokslo, farmakologijos, filosofijos, psichologijos, kalbotyros ir sociologijos srityse. Kiekvienas straipsnis paremtas ištirtais šaltiniais, parenkamas atsargiai, kad mūsų informacija būtų patikima ir paremta moksliniu metodu. Kiekvienas straipsnis yra peržiūrimas kelių komandos narių ir kruopščiai ištirtas, kad būtų kuo tikslesnis¹⁷.

„Ellinika Hoaxes“ platforma buvo įkurta 2013 m., kaip pirmoji koordinuota pastanga kontroliuoti žiniasklaidoje ir socialiniuose tinkluose esančias naujienas ir pretenzijas **Graikijoje**. „Hellenic Hoaxes“ buvo sukurtas dėl būtinybės kryžmiškai patikrinti didžiulį informacijos kiekį, cirkuliuojantį daugiausia internete. Tai ne pelno siekianti organizacija, kuri daugiausia dėmesio skiria moksliniams tyrimams ir duomenų rinkimui iš patikimų šaltinių. Ji yra Tarptautinio faktų tikrinimo tinklo (IFCN) pasaulinio įvykių valdymo tinklo narė. Jie yra kasmet audituojami ir atitinka IFCN politinio nepriklausomumo, šaltinių skaidrumo, finansavimo, metodikos ir įsipareigojimo atvirai ir sąžiningai taikyti principus. Be to, ji yra Europos dezinformacijos observatorijos (SOMA), Europos skaitmeninės žiniasklaidos observatorijos (EDMO) narė ir dalyvavo projekte *FactCheckEU.info*¹⁸.

15 <https://www.arcom.fr>

16 <https://factuel.afp.com>

17 <https://factcheckkipras.org/>

18 <https://www.ellinikahoaxes.gr/about-us/>

Dar vienas **Graikijoje**, *Check4Facts/Science* projektas yra faktų tikrinimo platforma, įgyvendinama bendradarbiaujant kelioms mokslinių tyrimų organizacijoms. Šis projektas atitinka poreikį mokslo žinioms ir dialogui dėl Graikijos viešojo diskurso patikimumo kontrolės. Tiksliau, *Check4facts/Science* svetainėje dėmesys sutelkiamas į keturias ypač svarbias viešojo diskurso temas: sveikatos problemas, klimato kaitos problemas, pabėgėlių / imigracijos problemas ir nusikalstamumą. Siekdami patikrinti informaciją, *Check4facts/Science* viešosios informacijos tikrintojai renka informaciją iš turimų pirminių ir (arba) antrinių duomenų ir bendradarbiauja su kvalifikuotais mokslininkais, pareigūnais, viešųjų ir privačių įstaigų ekspertais, kad patikrintų informacijos pagrįstumą naudodamiesi prieiga prie visų turimų pirminių ir (arba) antrinių šaltinių¹⁹.

Galiausiai **Italijoje** svarbi iniciatyva yra „*Pillole contro la disinformazione*“ (Pilulės prieš dezinformaciją). Projektas yra žiniasklaidos naudojimo metodo naujovė. Pills Against Desinformation yra RAI (Italijos viešosios televizijos) formatas, susidedantis iš trumpų, daugiausiai 5 minučių trukmės vaizdo įrašų, transliuojamų per televiziją ir žiniatinklio platformas. Kiekviename vaizdo įrašė kalbama apie konkrečią žiniasklaidos temą tokią kaip netikros naujienos, dirbtinis intelektas, dezinformacija. Projektas yra skaitmeninės įtraukties programos, kurią pradėjo Italijos visuomeninė televizija, dalis, kuria siekiama įtraukti ką nors į žiniasklaidos raštingumo ugdymo veiklą, kas informuotų žiūrovus apie tai, ką dera žiūrėti rimtai, o į ką ne, ir kaip suprasti, kurios naujienos yra tiesa, o kurios - melas. Praėjusį sezoną, 2023 m., serijos buvo susijusios su įdomiomis temomis, tokiomis kaip dirbtinio intelekto sukurti vaizdai, jaustukai ir dezinformacija, metaduomenys ir dezinformacija, nesąmoningumas ir dezinformacija. Pagrindinė šio projekto naujovė – edukacinės pramogos temomis, susijusiomis su medijų raštingumu, naudojant televizijos kalbą, skirtą bendrajai visuomenei²⁰.

Pasirinkta geriausia praktika iš šalių, kurios neįtrauktos į partnerystę.

Siekiant plačiau pažvelgti į medijų raštingumo fenomeną, ši vadovo dalis bus baigta pristatant kitas gerąsias praktikas, sukurtas ir įgyvendintas kitose pasaulio šalyse. Tiesą sakant, atsiranda vis daugiau iniciatyvų dėl žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo ir vis daugiau mokslinių tyrimų pastangų šioje srityje tiek metodologijos, tiek turinio srityse. Kai kuriais atvejais maži projektai tapo didelėmis iniciatyvomis, atliekančiomis svarbų vaidmenį, ir sukūrė tvirtus tinklus su mokslinių tyrimų institutais, politikos formuotojais, naujienų bendrovėmis, transliavimo bendrovėmis, mokyklomis ir universitetais visame pasaulyje. Europos žemyne ištisį įdomią politikos srities strategiją 2021 m. sukūrė Jungtinės Karalystės vyriausybės Skaitmeninės, kultūros, žiniasklaidos ir sporto departamentas, reaguodamas į žiniasklaidos krizę, kurią sukėlė COVID. Internetinės žiniasklaidos raštingumo strategija siekiama pagerinti JK vartotojų žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo įgūdžius per švietimą ir įgalinimą. Strategijoje nustatomi pagrindiniai iššūkiai, kuriuos reikia spręsti, ir pateikiama strateginė sistema, kuria vadovaudamasi žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo organizacijų pastangos. Strategiškai nustatyti prioritetai apima tikslą sukurti didesnę pramonės organizacijų koordinavimą ir bendradarbiavimą, siekiant kartu spręsti pagrindinius iššūkius. Jame taip pat siūloma skatinti pozityvų pilietiškumą internetinėse platformose, viena vertus, skatinant pagarbų ir tolerantišką elgesį kitų atžvilgiu; kita vertus, siūlo užpildyti reguliavimo spragas, skirtas padėti naudotojams, kurie patiria piktnaudžiavimą internete, pavyzdžiui, teikti specialią paramą asmenims, kurie yra rasizmo ar seksualinio smurto aukos. Kitas iššūkis – sukurti įtraukią medijų raštingumo procesų aplinką švietimo išteklius tam tikroms vartotojų grupėms, pavyzdžiui, turintiems negalią arba turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių. Galiausiai strategija siekiama įtraukti internetines platformas, skatinant žiniasklaidos raštingumą, pasirenkant dizainą, kuris skatina melagingos informacijos identifikavimą ir valdymą. Tada strategijoje rekomenduojami tiksliniai veiksmai žiniasklaidos raštingumo procesų veiksmingumui gerinti: interneto platformų pritaikymas siekiant didesnio skaidrumo ir aiškumo politikos ir taisyklių, susijusių su turinio pateikimu; didesnis naudojamų algoritmų aiškumas ir remiamo turinio taikymas. Be to, skatinamas bendradarbiavimas su išorės ekspertais žiniasklaidos rašting-

19 <https://check4facts.gr/about/project>

20 <https://www.raisplay.it/programmi/pillolecontroladisinformazione>

umo srityje, siekiant sukurti veiksmingus sprendimus kovojant su dezinformacija, neapykanta internete ir manipuliavimu viešąja nuomone. Tai taip pat ragina imtis socialinės atsakomybės skatinant sveiką ir etišką internetinę aplinką, gerinant vartotojų atsiliepimų mechanizmus, skirtus pranešti apie problemą ar apgaulingą turinį, ir nuolat vertinant iniciatyvų, skirtų vartotojų žiniasklaidos raštingumui gerinti, poveikį, naudojant pagrindinius rodiklius, tokius kaip kritinio sąmoningumo didinimas arba neigiamo elgesio internete keitimas. Europoje daug svarbių tarptautinių iniciatyvų organizuoja Europos žiurovų interesų asociacija (EAVI), Briuselyje įsikūrusi tarptautinė ne pelno organizacija, pasisakanti už iniciatyvas, kurios įgalina piliečius dalyvauti viešajame gyvenime per žiniasklaidą. EAVI buvo sukurta siekiant padėti suburti tuos, kurie palaiko piliečių ir vartotojų interesus žiniasklaidos pasaulyje. Jis buvo oficialiai įkurtas remiant Europos Komisijai ir 2005 m. kovo mėn. gavo Belgijos valdžios institucijų pritarimą. EAVI siekia didesnio žiniasklaidos raštingumo pasauliniame informacinės visuomenės kontekste. Norint pasiekti šį tikslą, reikia pradėti skatinti diskusijas ir dialogą, taip pat sutelkti įvairius veikėjus, sudarančius socialines ir ekonomines grupes. EAVI dirba su visais veikėjais – nuo tarptautinių institucijų iki pavienių asmenų, skirdama ypatingą dėmesį tarpdisciplininei klausimų, susijusių su medijų raštingumo poveikiu jaunimui, analizei. EAVI organizuojamų iniciatyvų įvairovė ir skaičius tikrai didelis. Išties, savo tinklalapyje jie skelbia tyrimus, studijas, priemonių rinkinius pedagogams, vadovus, labai intuityvią infografiką, įsivertinimo testus, pamokų planus įvairaus amžiaus mokiniams, įvairaus pobūdžio turiniu. EAVI taip pat kuria mokymosi vaizdo įrašus - sukūrė keturių epizodų animacinį filmuką apie medijų raštingumą, pasiekiamą 21 kalba, suprantamą net mažiems vaikams. Šis edukacinis požiūris yra pagrindinė temos naujovė, nes atspindi idėją, kad medijų raštingumas, pritaikytas įvairiems kontekstams ir amžiaus grupėms. Ši idėja, kuri medijų švietimą vertina kaip visą gyvenimą trunkantį procesą, todėl žiniasklaidą suvokia kaip nuolat besikeičiantį gyvenimo veiksnį. EAVI taip pat kiekvienais metais organizuoja keletą renginių, skirtų informacijai: seminarus, tarptautines konferencijas, vasaros stovyklas ir tarptautinį festivalį, kurio metu įteikiami prizai šiose penkiose kategorijose: AI Trending Now: Sumanūs būdai panaudoti dirbtinio intelekto technologiją ML; Skaitmeninė gerovė: dėmesingumo ugdymas siekiant prisidėti prie sveikesnės skaitmeninės aplinkos. Skaitmeninė tėvystė ir kartos; ML iniciatyvos, skirtos tėvams, vaikams, jaunimui ir vyresnio amžiaus žmonėms; Piliečių įsitraukimo ir dalyvavimo įgalinimas: rinkimų sąžiningumo ir kovos su dezinformacija iniciatyvos; ML multiplikatoriai: veiksmingos žiniasklaidos raštingumo žinių ir įgūdžių atkartojimo, viešinimo ir perdavimo praktika. Be jokios abejonės, daugiau nei gera praktika, EAVI yra gerosios praktikos talpykla, sukurta remiantis nusistovėjusiais tinklų kūrimo procesais tarp Europos šalių. Tačiau tai puikiai parodo, kaip žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumas yra sudėtinga problema, sprendžiama įvairiais požiūriais, įvairiomis perspektyvomis ir skirta kiekvienam piliečiui. Naujausia geroji praktika atkeliauja iš užsienio, iš JAV. Tai Media Education Lab sukurta iniciatyva, kuri vadinama medijų raštingumo įgyvendinimo (MLI) indeksu - apklausomis pagrįsta tyrimo priemone kuri matuoja žiniasklaidos raštingumo ugdymo įsisavinimą mokyklose ir bendruomenėse. Tai 4-12 metų moksleiviams pritaikyta apklausa ir mokyklų vadovų, mokytojų, bibliotekininkų, tėvų, bendruomenės narių, išrinktų valstybės pareigūnų apklausa. Bet kuri organizacija, norinti naudoti indeksą ten, kur dirba, gali susisiekti su Media Education Lab ir turėti įrankius analizei atlikti. Bendradarbiavimas su organizacija gali būti trijų tipų: nuo nemokamo bendradarbiavimo, kurio metu klausimynai yra pritaikyti tikslinei auditorijai, iki partnerystės, kurios metu parengiama rezultatų ataskaita, kuri pasitarnaus kaip vadovas kuriant ir įgyvendinant edukacines priemones bei mokymo programas. „Media Education Lab“ siūlomos paslaugos taip pat yra forumai, internetiniai seminarai, knygos, vaizdo įrašai ir tinklalaidės. MLI indeksas yra naujovė, kurią reikia viešinti dėl kelių priežasčių: pirma, nuolatinis duomenų rinkimas yra būtinas, norint turėti daugiau informacijos apie žiniasklaidos raštingumo praktikos sklaidą švietimo bendruomenėse²¹.

Šis indeksas gali būti pritaikytas įvairioms mokyklos aplinkybėms, tačiau siūlo vieną duomenų apdorojimo metodą ir standartizuoja gautus rezultatus. Taip lengviau turėti atskirus parametrus prasmingiems tyrimams atlikti. Tiesą sakant, „Media Education Lab“ sukurta apklausų sistema yra gerai paplitusi Šiaurės Amerikos valstijose ir leidžia atlikti daugybę tyrimų. Apibendrinant galima teigti, kad šis žingsnis yra labai svarbus: medijų raštingumo sklaidos strategijos, politikos ir kryptingi veiksmai negali būti planuojami nežinant dabartinės medijų raštingumo padėties, kaip ir veiksmingos mokyklos mokymo programos šia tema negali būti įdiegtos nežinant, kokio lygio mokinių sąmoningumas yra.

21 <https://mediaeducationlab.com/>

Gerosios praktikos analizės pagrindinių savybių apžvalga

Remiantis anksčiau paaiškinta analize, galima nustatyti šias pagrindines dominančias ypatybes, į kurias reikia atsižvelgti rengiant kursą arba metodą, skirtą žiniasklaidos raštingumo didinimui ir kovojant su melagingomis naujienomis, dezinformacija ir klaidinga informacija:

Praktikų tipas	TEMOS	METODIKA / METODAS
Mokymo programa	<ul style="list-style-type: none"> • Tapkite kritiškais vartotojais ir turinio kūrėjais • Faktų tikrinimo įrankiai • Kasdienis dalyvių gyvenimas • Socialinės žiniasklaidos dinamika • Dirbtinis intelektas • „Memes“ ir „Deepfake“. • Skaitmeninės teisės ir saviraiškos laisvė internete • Propaganda • Advokatūros įgūdžiai • Teisės principai • Skaitmeniniai įgūdžiai 	<ul style="list-style-type: none"> • Mokyti darant • Internetinės pamokos • Individualizuota mentorystė • Patirtinis mokymasis • Vizualinis mokymasis • Skaitmeninis prieinamumas • Prieš ir po savęs įvertinimas • Mišrus požiūris
Įgūdžių kompetencijų sistema	<ul style="list-style-type: none"> • Aplinka • savijauta • saugumas • pilietinė visuomenė • moderni technologija • verslumas • Žiniasklaidos valdymo įgūdžiai • Kibernetinė sauga 	<ul style="list-style-type: none"> • Parama dalyviams • Mišrus požiūris
Praktika ir metodika, skirta žiniasklaidos raštingumui didinti	<ul style="list-style-type: none"> • Imigracija • Klimato kaita • Sveikata • Rinkimų aktualijos • Technologijos • Metakognityvinės nuostatos ir įgūdžiai • Dezinformacija, daranti įtaką demokratiniams procesams • Ekstremizmo, rasizmo, seksizmo kilimas • Netikrų naujienų retorika žiniasklaidos tekstuose • Kritiniai medijų raštingumo įgūdžiai • Kritinis mąstymas • Elgesys internete • Prieštaringos kalbos strategijos • Dezinformacijos demaskavimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Bendradarbiaujantis faktų tikrinimas • Suteikti žinių apie vietinę informacinę aplinką šaltinį • Skaitmeninės platformos naudojimas • Aktyvus vartotojų dalyvavimas siunčiant galimus netikrų naujienų įrašus ar kitokią informaciją • Skaidrumas ir atsekamumas • Melagingų naujienų identifikavimas naudojant žaidimus • Aktyvus požiūris į neapykantą internete

<p>Inovatyvus technologinių atramų panaudojimas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • N/A 	<ul style="list-style-type: none"> • Keli nepriklausomi šaltiniai ir ekspertų nuomonės • Trumpi vaizdo įrašai • TV transliacija • Faktų tikrinimas atsižvelgiant į vietos kultūrą, kalbas ir politiką • Pirmenybė teikiama melagingoms naujienoms, turinčioms didesnį poveikį. • Kelių kompetencijos sričių ekspertų bendradarbiavimas
<p>Kita</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Skaitmeninė tėvystė ir kartos • Diskusija ir dialogas • Socialinė atsakomybė skatinant sveiką ir etišką internetinę aplinką • Skaitmeninė gerovė 	<ul style="list-style-type: none"> • Tarpdisciplininis požiūris • Kova su neapykanta kurstančia kalba • Prisitaikymas prie bet kokio konteksto ar amžiaus grupės • Apklausa pagrįsta tyrimo priemone, skirta suprasti medijų raštingumo lygį prieš įgyvendinant mokymo programą tam tikram tikslui tam tikrame kontekste.

8. Išvados ir pasiūlymai

Atsižvelgiant į sudėtingą, daugialypį ir nuolat kintantį pasaulį ir šio vadovo dokumento temą, akivaizdu, kad į ją reikia pažvelgti įvairiapusiškai. Juk dezinformacija gimė ne šiais metais, o mūsų civilizacijos istorija nusėta iškraipytos informacijos epizodais, siekiant manipuliuoti viešąja nuomone, surasti visuomenės priešus ar pateisinti karus ir represijas. Keitėsi žiniasklaida ir temos, informacijos pasaulis tapo sudėtingesnis, kaip ir mūsų visuomenė. Sudėtinga visuomenė, kuri seka technologines naujoves ir poreikį sutrumpinti erdvę ir laiką. Tačiau kuo smulkesnė, lengvesnė ir greitesnė informacija tampa, tuo didesnis jos svoris demokratinėse sistemose: jei žmonių balsus gali lemti iškreiptas tikrovės naratyvas, galios ir atstovavimo struktūros greičiausiai silpnės. Laimei, pasikeitė ir supratimas apie šį reiškinį, o medijų raštingumas tampa labai struktūrizuotu ir plačiai paplitusiu studijų dalyku, apimančiu daug specialistų ir pritaikomu įvairiuose kontekstuose. Paskutinės šio vadovo dalies tikslas – remiantis atliktais tyrimais išdėstyti idėją, koks gali tapti žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo ugdymo kursu suaugusiems iš socialiai pažeidžiamų grupių. Kaip jau buvo minėta anksčiau, mūsų šalyse keičiasi informacijos vartojimo įpročiai, taip pat stipriai auga nepasitikėjimas pagrindiniais informacijos kanalais. Be to, teisiniu ir instituciniu požiūriu pusiausvyra tarp saviraiškos teisių apsaugos ir veiksmingų priemonių, skirtų nubausti melagingas naujienas skleidžiančius asmenis, sukūrimo vis dar yra labai svarbus klausimas, su kuriuo institucijos susiduria su sunkumais. Be to, yra žurnalistikos krizė, socialinių tinklų plėtra ir jų, kaip pagrindinių komunikacijos kanalų, atsiradimas, Al plitimas, galintis per kelias sekundes sukurti bet kokią tekstą, vaizdą ir garsą. Medijų raštingumo programa būtinai turi atsižvelgti į visus šiuos veiksnius ir vystyti keliomis kryptimis. Viena iš pagrindinių krypčių yra skaitmeniniai įgūdžiai: labai svarbu tobulinti suaugusiųjų skaitmeninius įgūdžius, tiek pagrindinius, tiek pažengusius. Ai gali būti strateginis sąjungininkas kovojant su dezinformacija, siekiant šio tikslo svarbu maksimaliai išnaudoti visas jo galimybes. Norint sąmoningai ir teigiamai naudoti dirbtinį intelektą, svarbu žinoti, kaip jį naudoti ir išnaudoti visas svarbias jo funkcijas. Skaitmeniniai įgūdžiai ir kompetencijos taip pat yra tie, kurie paprastai laikomi savaimė suprantamais dalykais, pavyzdžiui, naudojimasis socialiniais tinklais. Jei laikysime juos virtualiomis erdvėmis, kuriose susitinkame su kitais žmonėmis ir kur galime išreikšti save, galime lengvai įsivaizduoti, kaip svarbu yra žinoti, kaip elgtis, lygiai taip, kaip ir realiame pasaulyje. Suvokimas, kad virtuali erdvė turi įtakos realiam gyvenimui ir smurtui skaitmeniniame pasaulyje, yra lygiavertė realiam pasauliui. Darbas su etiketo praktika, kaip elgtis internete, apie tai, kaip apsiginti nuo smurto internete ir kaip su juo kovoti. Kita kryptis yra susijusi su kritiniu mąstymu ir dėl to giliu samprotavimu apie tai, kas yra naujiena. Kai kurios nustatytos gerosios praktikos yra susijusios su seminarais, skirtais būtent naujienų kūrimui. Tai apima kelių įgūdžių ugdymą, pradedant nuo žinojimo, kaip kritiškai ir objektyviai pateikti faktą, iki jo atvirkštinio, būtent faktų tikrinimo, šaltinių tikrinimo proceso. Kita kryptis, kurią reikia tirti, yra susijusi su plačiai paplitusia atsakomybe: tai yra, ugdant suvokimą apie savo veiksmų poveikį kitiems ir atvirkščiai. Taigi, aktyvaus pilietiškumo, dalyvaujamosios žurnalistikos, tiesioginės demokratijos ir kolektyvinės gerovės apsaugos mokymo praktikos. Tiesą sakant, labai svarbu objektyvumo paieškas pripažinti bendru gėriu ir lobiu, kuris pasiekiamas per procesą, kuriame dalyvauja visi – nuo piliečių iki institucijų.

9. Šaltiniai

- Abreu, CM de., *Tiesa ar netikras – Paryžius: skaitmeninio menininko pasididžiavimo mėnesio kūrimas išprovokuoja netikras naujienas ir homofobiją „Twitter“*, 2023 m.
- Agicom, *L'informazione alla prova dei giovani*, Servizio Economico-statistico, 2020 m.
- Aroldi P. ir kt., *Media Literacy Versus Fake News*. Patirtis ir geriausia praktika Italijoje, 2022 m
- Censis, *18° Rapporto sulla comunicazione*, I media della crisi, Roma, 2022 m.
- EU Disinfo Lab, 2023 m.
- Europos Komisija (2022), *Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas (DESI) 2022*, Graikija
- Europos Komisija (2022), *Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indeksas (DESI) 2020*, Lietuva
- „France 24“, Prancūzija sako, kad atskleidžia didelę Rusijos dezinformacijos kampaniją, 2023 m
- Gillis AS, *kas yra kompetencijų sistema?*
Gauta iš <https://www.techtarget.com/searchhrsoftware/definition/competency-framework>
- Hobbs R. *Media Literacy Foundations*, Rod Ailendo universitetas, 2019 m
- Kralj, L., *Graikija: skaitmeninių įgūdžių momentinė nuotrauka*, 2023 m
- Les Ateliers de l'info. 2023 m.
- LibertiesEU, *Dezinformacija vs Dezinformacija: apibrėžimas ed esempi*
- Kultūros ministerija, *žiniasklaidos mobilizacija žiniasklaidos ir informacinio raštingumo labui*. 2023 m
- Kultūros ministerija, *žiniasklaidos mobilizacija žiniasklaidos ir informacinio raštingumo labui*. 2023 m
- Pérez Tornero JM, *Nauja žiniasklaidos raštingumo koncepcija*, naujas požiūris, 2008 m. sausio mėn., Švedija: Tarptautinis vaikų, jaunimo ir žiniasklaidos informacijos centras
- Prithvi Iyer, *Rinkimų patikimumo stiprinimas JAV ir Brazilijoje: išankstinio šaltinių nustatymo ir patvirtinimo poveikis*, 2024 m., Policy Tech Press
- Ravazzani P., Scarfi MR, Zeni O. *5G nesiskirianti technologija COVID-19*, 2020 m.
- RTR.at (2023a), *Medienkompetenz – Schlüssel „Bildung“ als gesamtgesellschaftliche Aufgabe*, 2023 m.
- Saferinternet.at, *„Das Internet sicher nutzen“*, 2023 m.
- Statista.de, *Tägliche Nutzungsdauer verschiedener Medien in Österreich in den Jahren 2021 ir 2022 m.*
- Viard-Guillot L., *82% interneto vartotojų savo asmens duomenis saugojo internete*, 2022 m.

- Vinocur, N., Geltonos striukės „netikros naujienos“ pasidalijo milijonus kartų „Facebook“, 2019 m.
- Pasaulio ekonomikos forumas, Pasaulinė rizikos ataskaita 2024 m., 2024 m., <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/>

Internetiniai šaltiniai

www.factuel.afp.com

www.apa.at/service/faktencheck-2/

www.arcom.fr

www.check4facts.gr/about/project

www.clemi.fr/fr/ressources/nos-ressources-videos/ateliers-declic-critique.html

www.commit.at/projekte/miles

www.cremit.it/tecnologie-digitali-per-vivere-attivamente-un-progetto-di-educazione-ai-media-rivolto-alla-terza-eta

www.cybersafety.cy/

www.digitalstrategy.gov.gr/en

www.disinfo.eu

www.elearning.iep.edu.gr/study/course/index.php?categoryid=44

www.ellinikahoaxes.gr/about-us

www.factcheckkipras.org

www.Prancūzija24.com/en/live-news/20230613-Prancūzija-says-uncovers-major-disinformation-campaign-by-russia

www.Prancūzijatvinfo.fr/replay-radio/emissions-podcasts.html

www.liberties.eu/it/stories/misinformazione-vs-disinformazione/43752

www.meddmo.eu/

www.mediaeducationlab.com

www.medialiteracy.pi.ac.cy

www.meetcenter.it/it/freeyou-il-corso-di-formazione-per-la-media-literacy/

www.mimikama.org/

www.politico.eu/article/yellow-jacket-protest-fake-news-shared-millions-of-times-on-facebook-study

www.raiplay.it/programmi/pillolecontroladisinformazione

www.saferinternet.at

www.saferinternet.at/fileadmin/categorized/Materialien/Fake-News_Bingo.pdf

www.schoolmedia.it/Laboratorio-di-scrittura.html

www.techtarget.com/searchhrsoftware/definition/competency-framework

www.vdu.lt/lt/study/subject/11156

Partneriai

KOORDINATORIUS

BürgerInnen Forum Europa – Austrija

<https://www.buergerforum-europa.at/>

Neapolis University Pafos (NUP) – Kipras

<https://www.nup.ac.cy/>

Athens Lifelong Learning Institute – Graikija

<https://www.nup.ac.cy/>

Centro per lo Sviluppo Creativo “Danilo Dolci” (CSC) – Italija

<https://danilodolci.org/>

Syncnify – Prancūzija

<https://www.syncnify.fr/>

VšĮ Socialinių inovacijų centras (SIC) – Lietuva

<https://www.socin.lt/>

CheckMate

Europiečių įgalinimas tapti žiniasklaidos priemonių
naudojimą išmanančiais piliečiais

Erasmus + - KA2: Bendradarbiavimo partnerystės – suaugusiųjų srities
Projekto Nr. 2023-1-AT01-KA220-ADU-000155104

**Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga**

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.